

ERVAST PEKKA

HAAVEILIJÄ

Pekka Ervast

Haaveilija

«Public Domain»

Ervast P.

Haaveilija / P. Ervast — «Public Domain»,

Содержание

PROLOGI:	6
ENSIMÄINEN KIRJA:	10
I	10
II	18
III	24
Конец ознакомительного фрагмента.	31

Pekka Ervast

Haaveilija

The shades of night were falling fast
As through an Alpine village passed
A youth, who bore, 'mid snow and ice,
A banner with the strange device
Excelsior!

His brow was sad; his eye beneath,
Flashed like a falchion from its sheath,
And like a silver clarion rung
The accents of that unknown tongue
Excelsior!

Henry W. Longfellow.

PROLOGI: IHANNE

*Här i detta bröst,
Där talar evighetens gud.*
Viktor Rydberg.

1.

Se väikkyi hänen silmissään. Se väikkyi umeana kuin utukuva, mutta keveänkauniina kuin rusottava pilven ripsi itäisen taivaan rannalla ja sovintosointuisena kuin hiljainen, kaukainen kanteleen soitto.

Ei hän huomannut, että kirja oli pudonnut maahan hänen polviltaan. Hän istui kivellä koivun juurella ja oli kietonut vasemman kätensä valkoisen rungon ympäri. Hehkuvan poskensa hän painoi puuta vasten, ja hänen katseensa hohti kuin päivän koi.

Kaunis oli nuorukainen. Mutta hänen kauneutensa oli sielullista. Se ei ollut marmoriin hakattua, vaan elävää. Se vavahteli, värähteli, välkkyi. Se oli kuin tähtien tuike, joka kaihoa kertoo ja intoa aavehtii. Siinä oli lapsen hymysilmä viisautta ja vanhuksen lapsenmieli vapautta.

"Minun ihanteeni, minun etäinen, imara ihanteeni! Kaukainen kuin metsän ranta tuolla järven toisella puolen, vilpoinen kuin vesi sininen ja syvä, ylevä kuin taivas ääretön ja armas!

"Miksen voisi sun kutsuasi kuunnella? Miksen luopua elämästä tästä ja alkaa sitä uutta, ihanaa ja suurta? Ettei vaipuisi henkeni maahan ja itkisi kadonnutta kauneutta.

"Miksen?

"Näytä mulle selvempänä vielä mun elämäni tie, sano, mistä sen alkaman pitää!

"Ja uskollisena tahdon sinua palvella niin kauvan kuin elo mun povessani sykkii, ja kunniaasi tahdon minä kertoa niin kauvan kuin kieleni kestää!

"Sano, mistä sen alkaman pitää?"

Hiljaa pyyhkäisten tuli järveltä päin tuulen tuuhu ja rasahti kirjan lehdissä. Nuorukainen havahtui ja nosti kirjan maasta. Se oli Rydbergin "Prometeus ja Ahasverus".

2.

Hänen nimensä oli Eero.

Hän oli orpo, vanhempansa olivat kuolleet jo hänen piennä ollessaan, ja hän oli joutunut kasvatiksi äitinsä sisarelle ja tämän miehelle. He olivat lapsettomia ja pitivät ottopoikaansa kuin omaa ainakin.

Eero kasvoi ja kasvatettiin vapaudessa. Sanoivatpa sivulliset, että häntä hemmoteltiin, mutta ei se ollut aivan niinkään. Täti kyllä palveli enemmän poikaa kuin poika häntä, mutta eno oli sen sijaan ankara pinnaltaan ja piti oikeuden puolta, missä täti olisi tahtonut sääliä.

Tämmöinen erimielisyys kasvattivanhempain kesken oli kumminkin harvoin tarpeen, sillä Eero oli hiljainen, kiltti ja ahkera lapsi, jota oikut eivät usein kiusanneet. Hänen suurin huvinsa toiselle kymmenelle ehdittyään oli luku ja viulunsoitto. Heti kun koulusta kotiutui ja ruokapöydästä pääsi, hän oppi läksynsä kiireimmiten saadakseen siten aikaa "oikeaan lukuun", s.o. kaikenmoisten kertomuskirjain ja romanien lukemiseen. Täti oli kahdella päällä tämän asian terveellisyydestä, mutta siinä kohden eno taas oli säälivämpi ja vapaampi: "antaa pojan lukea, kyllä mies sulattaa". Lepohetkinä, jotka uudistuivat pari kolme kertaa iltapuolen kuluessa, hän tarttui viuluunsa ja soitti jonkun ulkoa osaamansa kappaleen taikka omia "fantasiojaan". Harvoin hän tovereinsa kanssa kävi mäkeä laskemassa tai palloa lyömässä, ne kun huusivat ja rähisivät ihan tarpeettoman kovaan. Ainoastaan kesällä asuessaan maalla tätinsä kanssa hän kaikki päivät oli ulkona, samoili metsät, kiipeili vuoret, souteli järvet ja joet. Mutta silloinkin hän oli mieluummin yksin. Ei hän ystävää kaivannut eikä hänellä ystävätä ollut.

Mutta ihanne hänellä oli. Kahdentoista vuotiaana hän oli lukenut Victor Hugo'n "Les Misérables" ja siitä saakka hän tiesi, kuka ihminen oli jaloin maailmassa. Se oli Jean Valjean, kaleerijona. Ja

Jean Valjean tuli hänen ihanteekseen. Hän itki häntä ajatellessaan.

Väärin olisi yhtäkaikki väittää, että kirja teki pojasta sen Eeron, joksi hän vähitellen muodostui. Kirja herätti eloon sen Eeron, joka piili lapsen sielussa ja jonka esihistoria kuului elämän salaisuuksiin, mutta kirja ei sitä luonut. Se oli, ja vuosi vuodelta se tuli enemmän näkyviin.

Hän ei voinut nähdä toisen kärsivän tuntematta itse tuskaa, oli se eläin tai ihminen. Jos hän ei silloin voinut auttaa, oli hänellä ikäänkuin tunnonvaivoja, ja hän pakeni yksinäisyyteen "ajattelemaan". Eläimiä hän ei koskaan kiusannut, ei tahtonut hyttysiäkään kesällä tappaa, paitsi jos oikein purivat. Kun toverin leikeissä oli mukana, ei ottanut osaa heidän kiistoihinsa ja kinoihinsa. Jos välistä sattui, että paha tuuli yllätti ja Eero kiukustui ja kiivastui, oli häpeänsä perästäpäin rajaton. Aikaa voittaen ne kohtaukset harvenemistaan harvenivatkin.

Hän oli niin muodoin pienestä saakka melkein "täydellinen", jommoiseksi häntä katsottiinkin sekä koulussa että kotona. Siihen tuli lisäksi, että ikäisensä pitivät häntä vähän kuivana ja juhlallisena, jos kohta hyväkseen käyttivät hänen taitoaan ja tietojaan, joilla mielellään tovereitaan autteli, sillä hän oli teräväpäinen ja osasi aineitaan hyvin; ja toiseksi, että enonsa välistä arveli, kun poika taas oli kovin hiljainen: "ettei se vain kääntyisi akkamaiseksi".

Oli hänellä sentään ystäväkin, ja uskollinen. Se oli Roland, iso ruskeankeltainen bernhardilaiskoira, joka vastasyntyneenä oli ostettu Eerolle leikkikumppaniksi. Kerran Roland penikka kömpelyytensä päivinä tipahti kaivoon. Eero sattui näkemään ja sai kun saikin koiran pelastetuksi, vaikka pahasti kylmettyneenä. Hyvän hoidon alaisena se kuitenkin pian parani. Pari vuotta myöhemmin Eero kerran kallioita kiipeillessään kaatui ja loukkasi päätänsä pahasti. Verta tulvi haavasta ja Eero meni tainnoksiin. Roland, joka aina seurasi kumppaniaan tämän matkoilla, riensi apuun ja tarttuen tukevalla hampaillaan kiinni housunvyötäröstä kantoi pienen isäntänsä hellävaroen ja kiireesti kotiin. Koti ei ollut kaukana, mutta koira kuitenkin pelasti pojan. Ja varsinkin siitä päivästä Eero ja Roland olivat eroamattomia ystäviä, Roland Eeron mielestä viisain ja paras toveri maailmassa ja luultavasti Eero Rolandinkin.

Hänen elämänsä kului kuin nuoren tytön hiljaisissa haaveiluissa ja ankarassa velvollisuuksien täyttämisessä. Hän säilyi kaikesta pahasta, sillä hän ei sitä etsinyt eikä mikään sitä hänessä herättänyt. Ja vaikka hän tiesikin pahan olemassaolosta, sillä opetettiinhan se hänelle koulussa uskontotunnilla, jäi se tieto uinailemaan johonkin syrjäiseen aivosoluun, ja hänen tajuntansa oli täynnä vain ihania haaveita ja taivaan korkuisia tuulentupia. Oli eräs opettajansa sen havainnutkin ja sanoi kerran enolle huolissaan: "mitähän siitä lapsesta tulleekaan? kestäneekö hän elämän myrskyjä?"

Ja myrskyt rupesivat tulemaankin. Jo koulussa Eeroa välistä oli vaivannut kummallinen tunne siitä, että kaikki ei ollut niinkuin olla piti. Se tunne oli hyvin hämärää ja epämääräistä, mutta se palautui yhä useammin, kuta ylemmälle luokalle Eero ehti. Varsinkin historian tunneilla se häntä kiusasi. "Miksikä luemme tällaisia rumia asioita: kuinka ne tappelivat ja sotivat ja tappoivat ja murhasivat? Sehän on hirveätä. Sentähden pojatkin niin huutavat ja telmivät." Ja uskontotunnilla hän punastui korvia myöten ja tunsu olonsa tukalaksi, kun oli aivan kuin mikä paha henki olisi sydämessä kuiskinut: "etkö huomaa, että juuri tuo uskonlahko se puhuuakin asiat niinkuin ne totuudessa ovat?" Ja myöskin uusia kieliä opetettaessa. Eerolle oli ranskankieli miltei toisena äidinkielenä, hänellä kun pienenä oli ollut sveitsiläinen "bonne", ja hän ihmetteli, että koulussa kieliä opetettiin sillä lailla, ettei kukaan pojista osannut puhua ainoata sanaa. Kun hän välistä leikillä puhutteli tovereitaan ranskaksi ja etevin niistä koki vastata samalla kielellä, ei Eero saattanut olla nauramatta toisen hullunkurisille virheille. Mutta tässä kohden hän oivalsi, että opetuksessa oli vika. Matematiikka oli ainoa aine, joka ei herättänyt hänessä mitään levottomuutta.

Mutta yliopistossa myrskyt yltyivät. Hän oli valinnut latinan pääaineekseen aluksi – vallan sattumalta, koska jotakin piti lukea maisteriksi tullakseen – ja juoksenteli luennoilla niinkuin

toveritkin. Kotona odottivat paksut nidokset, joiden ääressä aika oli kulutettava. Nyt kun ei enää ollut säännöllisiä läksyjä, vaati velvollisuudentunto, että aina istuisi kurssikirja kädessä. Romanit ja runot piti heittää sikseen. Elämä kävi siten kuivaksi ja ikäväksi, sillä kurssiluvuista ei ollut hupia. Eero huomasi, että niin oli useimpien toverienkin mielestä, vaikka eivät siitä näkyneet välittävän; heidän mielestä kai niin piti ollakkin. Mutta Eero ei voinut tovereinsa tavalla paeta ikävyyttä vanhan koetun trion seurassa: Wein, Weib und Gesang. Hän ei tuntenut siihen vähintäkään vetovoimaa, viulu yksin oli hänen lohduttajanaan; ja niin hän kävi yhä enemmän umpimieliseksi, harvapuheiseksi ja miettiväiseksi.

Hän alkoi itseltään kysyä: "minkätähden olen olemassa? mitä varten tulee minun kulkea täällä ikävissäni? minkä vuoksi minun pitää vaivata itseäni lukemalla esim. tätä äärettömän kuivaa Liviusta, jota kerrassaan inhoon? miksikä pitää minun kuin minkäkin itseliikkujan astella luennolta luennolle ja aina kolme neljännestuntia kerrallaan istua penkittää hartaassa äänettömyydessä?" Ja kun nämä kysymykset liikkui hänen aivoissaan, silloin pyörivät kirjaimet silmissä, kun piti lukea, ja professorin sanat katederilta kuuluivat yhtenä huminana korviin. Eero tekikin sen merkillisen huomion, että vaelsi hämmästyttävässä tiedottomuudessa. Huolimatta papereistaan ja todistuksistaan, joiden mukaan hänellä oli niin ja niin paljon tietoa, hänelle vähitellen selveni, ettei hän mitään tietänytkään. Niin, niin, kaksi kertaa kaksi oli neljä tietysti ja leivonen oli latinaksi *alauda*, mutta miksikä hän ollenkaan oli olemassa, sitä hän ei ollut oppinut. Oli kyllä kuullut, että Jumala oli tyhjästä luonut taivaan ja maan ja puhaltanut henkensä Aadamin sieramiin ja että Jumalan pojan kuolema pari tuhatta vuotta sitten tuotti hänelle taivaan, kun itse henkensä heittäisi, – mutta mikä tämä hänen nykyinen elämänsä oli, sitä hän ei ollut kuullut. Ja vaikka se välistä tuntui melkein naurettavalta, oli se kuitenkin aivan kuin joku vanha minä olisi häneltä riistetty pois, ilman että uusi vielä näkyikään. Ja ennen ahkera, tyynimielinen poika muuttui levottomaksi, työhön kykenemättömäksi nuorukaiseksi.

Hänen ihanteensakin siirtyi pilvien taakse. Se ei tuntunut olevan missään yhteydessä nykyisen todellisen elämän kanssa. Ja kuitenkin hän juuri niihin aikoihin sai useampia ystäviä, jotka rakastuivat hänen lempeään, omituisen puhtaaseen olentoonsa. Yksi hänellä oli ollut jo ennen ylioppilaaksi tultuansa, lempeämielinen, vilkas Aarno, jolla myös oli rikas mielikuvitus. Nyt hän vielä voitti Tuomon ja Harryn. Tuomo oli vakava, tunteellinen, jalo ja teräväpäinen kriitikko. Harry oli nuori, koululainen vielä, täynnä loppumatonta innostusta, sielua ja uskallusta, vaikka hän oli liian herkkä vaikutuksille ja mielellään antautui umpimähkään tunnelman valtaan.

Nämä neljä ystävää olivat melkein alinomaa yhdessä. He kertoivat toisilleen surunsa ja ilonsa. Ja Eeron epäilykset rupesivat tarttumaan toisiinkin. Niinpä he usein toivoivat jonkun kummallisen taikavoiman avulla pääsevänsä pois tästä maailmasta, vaikkapa toiseen tähteen, missä olot olisivat toisellaiset, missä vallitsisi vapaus, keskinäinen ymmärrys ja sopusointu ihmisten välillä... semmoinen kuin esimerkiksi heidän. Ja kun sitten jollekulle sattui nolaava tapaus, joka muistutti häntä siitä, ettei ollutkaan sillä toisella tähdellä, oli suru yhteinen, ja yhteisesti haettiin lohdutusta uusista haaveista.

Eeroa tämä seurusteleminen paljon kehitti. Hän joka oli tottunut olemaan yksin omien mielikuvainsa kanssa, hän sai nyt vaihtaa ajatuksiaan semmoisten kanssa, jotka häntä ymmärsivät. Hän sai kurkistaa erilaisten ihmissielujen kaikkein pyhimpään, ja se tuotti hänelle sanomatonta riemua. Semmoista saisi olla koko elämä: seurustelua ystäväin kanssa. Semmoisen puolesta kannatti elää ja kuolla. Ja rakkaus ystäviä kohtaan kasvoi päivä päivältä hänen sydämessään. "Jospa meillä olisi pikkuinen mökki maalla, jossa saisimme asua kaikki neljä yhdessä."

Hän oli nyt ruvennut lukemaan filosofiaakin. Ja vaikka se aukaisi hänen silmiään näkemään asioita uudessa valossa ja auttoi häntä ajatuksien loogillisessa järjestelyssä, kiusasi häntä siinäkin kysymys: mikä on totuus? ja hän tunsikin vaistomaista halua tietää, minkämoisia nuo ajattelijat olivat olleet elämässään. Ja niitä tietoja urkkiessaan hänelle olikin muodostumaisillaan uusi ihanne: Baruch Spinoza, joka eli yksin ja mietiskeli.

Silloin hän kerran sai nimipäivälahjaksi Viktor Rydbergin runot, ja ne muodostivat käännekohdan hänen sisällisessä elämässään.

Hän näki uudelleen lapsuutensa ihanteen. Ja nyt hän siihen uskoi.

3.

Kuu kumotti ja tähdet tuikkivat. Syksyinen oli iltayö ja kylmän kolea. Taivas kaareutui tummana pään yli ja jalkojen juurella oli tuhatvaloinen kaupunki, josta kuului kaukainen kohina. Mutta täällä metsässä vuoren kalliolla oli rauhallista ja yksinäistä.

Neljä nuorukaista siellä seisoi katselemassa kaupunkia allaan ja tähtiä yllään, ja yhden kupeella oli koira.

Ja Eero sanoi:

– Lapsena minulla oli ihanne. Se oli Victor Hugo'n Jean Valjean, sillä Jean Valjean oli hyvä. Sitten hän mielestäni häipyi, mutta nyt hän on noussut entiseen kirkkauteensa. Taas minä ihanteeni näen. Ja minä uskon, että ihanne on olemassa. Minä uskon, että se ihanne on hyvyys. Minä uskon, että ihminen voi ja että ihmisen pitää siihen pyrkiä.

– Tästä päivästä lähtien minä tahdon koettaa tulla hyväksi. Tästä päivästä lähtien minä uupumatta tahdon etsiä totuutta, sillä se on sama asia. Tästä päivästä lähtien minä vihkin elämäni ihanteelle ja tästä päivästä lähtien en tee muuta kuin sitä, mikä siihen pyrkimykseni kuuluu.

– Tahdotteko te olla minulle apuna ja tahdotteko ottaa pyrkimykseni osaa? Silloin muodostakaamme liitto, pyhä ystävyysliitto, jonka tarkoituksena on keskinäinen apu ja tuki suuressa työssämme. Tahdotteko?

– Tahdomme, sanoivat Aarno, Tuomo ja Harry.

– Silloin kädet yhteen, oikeat kädet! Neljä kättä kohtasi toisensa.

– Tämä on liitto neljän kesken... ja sinä, Roland olet viidentenä... Me tahdomme pyrkiä hyväksi, me tahdomme pyrkiä ihmisiksi.

Ja kaikki toistivat lupauksen. Eero sanoi:

– Olkoon liittomme nimi *Resurget*. Ihanne oli kadonnut silmistäni, mutta se tuli takaisin. Niin uskon edeskinpäin, että jos ihanne himmenee hetkeksi, niin se kirkastuu taas. Ja *resurget* merkitsee: se on nouseva jälleen. Ja olkoon tunnuslauseemme: *resurget sol fugiens*, vielä paistaa pakeneva päivä, sillä aurinko on elämää suovan ihanteen symboli. Niin kestäköön liittomme läpi elämän, ja auttakoon meitä totuuden ja hyvyyden ihanne. Olkoon elämämme kuin pyhiinvaellus luvattua, toivottua maata kohti, ja jos joskus taipaleella eksymme oikealta tieltä, muistakaamme, että yön synkimmänkin jälkeen päivä koittaa, muistakaamme liittomme tunnuslausetta:

Resurget sol fugiens.

ENSIMÄINEN KIRJA: KOTI

Ja ihmisen vihamiehet on hänen perheensä.
Matt. ev. X, 36.

Sillä jos te rakastatte niitä, jotka teitäkin rakastavat, mitä ansiota teillä siitä on?
Matt. ev. V, 46.

I

Eero tahtoi jotakin tehdä ja oli ruvennut kirjottamaan. Hän koki panna epäilyksensä ja mietteensä paperille. Se oli alussa vaikeata, ei tahtonut ajatus löytää sopivata lähtökohtaa. Vihdoin hänelle johtui mieleen kertoa asiat sinään, totuus semmoisena kuin se oli hänelle esiintynyt, ja silloin syntyi seuraava alustus:

Epäilyksiä.

Olen tyytymätön, onneton, rauha on sielustani poissa. Jo ylioppilaaksi lukiessani tunteilin näitä tuskallisia mielialoja. "Kirjotuksissa" oli mielestäni henkeä ja pontta, niistä riippui, tuliko tähti otsaan vai jäikö tulematta – mutta tenttiluvut! Tuo parhaasta päästä arvottomain koulutietojen sieluton, kammottava kertaaminen saattoi sairaaksi sekä ruumiini että henkeni, syöksi minut epätoivon kuiluihin. Samat opettajat, jotka olivat meille vakuuttaneet, että koulutietojen tarkotus oli kehittää ymmärrystämme, samat opettajat vaivasivat nyt ikäänkuin ulkonaisen pakon painamina entisiä oppilaitaan yhä uudistuvilla laiskaläksyillä tenttiajan kestäessä. Noista salakareista päästyä seurasi sitten naurettava ylioppilastutkinto, jolloin rumaan ja hankalaan hännystakkiin puettuina kävimme yliopistossa tutkinnoilla, jotka olivat vielä tyhjempiä ja muodollisempia kuin äsken läpäistyt. Monta kertaa huudahdin sydämeni syvyydestä: näinkö turhamaiset temput portinavaajaisiksi, kun tiedon ja totuuden pyhättöön pyritään!

Mutta unohtuivatpa kaikki nuo vähäpätöiset seikat, kun kerran valkoinen lakki oli päässä ja kultatähti otsassa! Ja kesällä vahinkoni korvautui. Ah, kuinka silloin elämästä nautin, kun huolista vapaana samoilin maita ja metsiä, mitä tuulentupia tulevaisuudelleni rakentelin! Oi ihania päiviä, joita kankailla ja koivistoissa vietin, kun korviani hyväili rastaan sointuisa laulu männiköstä tai silmäni ihaili valon ja varjon vaihtelua tuoksuavassa lehdikossa. Illalla auringon laskiessa kaukaisten metsien taakse istuin kunnaalla järven rannalla ja vaivuin hiljaisiin surunvoittoisiin unelmoitiin. Lännessä taivaanranta vaaleni ja kellertyi, idän luolikoista hiipi yötär, huntuunsa verhoten metsät, rannat ja vedet. Silloinpa joskus satakieli pistäysi puutarhaan ja päästeli lumoavia liverryksiään yön hiljaiseen hämärään... Te onneni illat, te pyhäiset päivät, miksi päätyitte liiaksi pian?

Nyt en ole onnellinen enää, en tosiaankaan. Kyllästynyt olen itseeni, kyllästynyt maailmaan. Mikä muinoin minua huvitti, ilettää nyt. Latina oli koulussa mieliaineitani, nyt sitä inhoan. Kun pitikään valitakseni sitä laudaturiaineeksi! En jaksa sulattaa Nipperdey'n Corneliusta enkä halua tietää, mistä portista milloinkin roomalaiset pujahtivat, kun tappelemaan läksivät, ja miten rintamansa heidän oli järjestetty... Ei vanhat eikä uudet kielet, ei sielu- eikä viisaustieteet herätä intoa minussa. Mikä opinnoissa viehättää, siitä vähät välitetään – muu on turhantarkkaa, lapsellista, häilyvää. En löydä mitään todellista, nerokasta, tyydyttävää, kaikki on tyhjää ja sisällötöntä kuin ilmassa hosuminen. Ja minä olin kuitenkin uskonut, että tietoon ja viisauteen pyrkiminen olisi arvokasta, järkevää, ylevää. Olin uskonut ennen vapautumistani, että uudet, tulevat opettajani olisivat ihmisiä, jotka ovat elämänsä ihanteelle ja totuudelle pyhittäneet ja joiden jalo esimerkki innostaisi minua

ponnistamaan voimani väsymättä; olin uskonut, että uudet toverini olisivat nuorukaisia täynnä uskoa aatteisiin ja alttiiksi-antaumusta ja nöyrää kieltäymystä ja halua edetä totuuden tiellä...

Mutta nyt! Oh, en jaksa ihailla hermostuneita professoreita, en jaksa nauraa toverieni pilapuheille, en jaksa opettajain ja oppilasten juominkeihin osaa ottaa. Yksin olen maailmassa.

Mitä tästä tuleekaan?

Ajattelin kerran konsertissa piennä ollessani, että kun isoksi kasvan, soitan viulua suuressa valaistussa salissa, missä on paljon ihmisiä koolla, jotka kuuntelevat soittoani ja taputtavat käsiään, mutta kouluun päästyäni ja ruvettuani lukemaan kirjallisuutta, muuttui vähitellen ihanteekseni ihminen, joka vapaana kaikesta pakosta olisi elämässään onnellinen tehdessään muille hyvää. Ja nyt

—
Kuvittelenpa olevani seppelöity maisteri. Olen kirjottanut "pro gradu", olen suorittanut kaikki tutkinnot, taas katson silmästä silmään tuota kultaista vapautta, jota jo kerran olin voittavinani lyyryn ohessa. Armollisena jumalattarena se käskää minua kädenviittauksella lähestymään, mutta sitä tavotellessani se väistyy luotani ja haihtuu näkyvistä niinkuin muinoin korskea Juno Aeneaan sylistä. Haira harhako vain oletkin, sinä ylistetty ja ihailtu vapaus? Katso, laakeriseppelä otsaani kaunistaa, etkö vielä anna minun kuulla suloista ääntäsi, etkö opeta minulle elämän viisautta, etkö sano minulle, mitä minun tekemän pitää, sillä – apparet nos ad agendum esse natos?... Äänettömänä katselet valituksiani, et rukouksiini vastaa, et mieltäni rohkaise. Mitä minua hyödyttäne, onko minulla arvonimeä vai ei, olenko parnassolle pyrkinyt vai jäänyt oppimattomain joukkoon? Iäti elämä minulta kysyy: kuinka aiot vapauttasi käyttää?

Olenhan ihminen ennen kaikkea, minunkin henkeni kaipaa valoa ja viisautta. Koko sielustani haluan olla hyödyksi, todelliseksi, välittömäksi hyödyksi itselleni ja muille. Rinnassani aaltoilee meri, joka tahtois murtaa sulkunsa ja vallata mailman ja virvottaa vedellään väsyneitä ja herättää nukkuneita uuteen eloon. Mutta missä on sen lähde ja missä sen sulkujen suu?..

Siis pyrkisin professoriksi. Toisille opettaisin, mitä eivät tiedä, loisin ajatuksia uusia, itsenäisiä. Ryhtyisin runoilijaksi, loihdisin näkyville lumoavia kuvia, kertoisin niitä kuulijalle soinnukkaissa säikeissä. Tulisni taiteilijaksi, sukisin soittoniekaksi, toisin ilmi ennen tuntemattomia kauneuden arvoja, astuisin uusille urille taiteen valtakunnassa... Kuuluisaksi kohoisin, kunnioitetuksi ja rikkaaksi. Naisini tytön kaunihimman, eläisin onnellisena ja kasvattaisin lapsistani kelpo ihmisiä... Mitä tuulentupia!

En tee niin.

Heikko ääni sisäissäni kuiskaa: tuon kaiken ohessa – mitä olisit sinä tehnyt? Oletko palvellut totuutta vai oletko itseäsi palvellut? Tahtooko elämän totuus, että ymmärrystä opilla täytämme? Vietteleekö viisaus meitä mielikuvituksen taikatarhoihin? Jumalastako kotoisin on janomme loistoon ja ylellisyyteen? Pyhistä pyhinkö on pyrkimyksemme rikkauteen ja kunniaan? Ikionneako on ikävöidä rakkautta ja jälkeläisiä?..

Kuinka kaikki on turhaa auringon alla!

Miksikä poloinen olen syntynyt? Mistä on minulla tämä rauhaton mieleni, tämä hapuroiva, epäilevä, riutuva sieluni?..

Eivätkö ole toiset ihmiset minun kaltaisiani? Häpeän melkein nähdessäni toverieni iloisia kasvoja. Väkisinkin pakotan suuni hymyyn ja ääneni rohkeaksi ja mieleni huolettomaksi, kun opinnotani tiedustelevalt ja minun tulee keksiä vastauksia heidän kysymyksiinsä. Kuitenkin pakenen heidän pitojaan ja vältän heidän iloisia illatsujaan. Sillä tunnen itseni pieneksi, vähäpätöiseksi ja lapsellisen ujoksi heidän seurassaan.

Mutta olisivatko yhtäkaikki minun kaltaisiani?

Mitä te puuhaatte, mitä aiotte?

Naurahtavatpa useimmat toverini: "luemme kandidaateiksi". Entä sitten? "Kuka tuota niin pitkälle miettisi? Kyllä sitten on aika keinoja keksiä".

Yksi aikoo runoilijaksi. Hän valmistelee paraikaa esikoistaan. Hänen silmänsä loistavat luottamusta, kun hän tavalliseen kuolevaiseen katsahtaa. Kunnian kukkuloille hänen kaihonsa kantaa.

Toisesta on tuleva pappi. Mikä suvaitsevainen hymy suupielissä, kun hän maallikkoa puhuttelee, ja kuinka syvämietteisesti hän paperossia polttaa, taivaan valtakuntaa ajatellessaan. Mutta minä tiedän, että hän uneksuupi suuresta seurakunnasta ja pienestä pastorinrouvasta.

Kas tässä tulee hän, joka lääkäriksi lukee. Tervehtiessään hän katsoo minuun vakavasti ja puristaa kättäni kovasti. Lääketiede on hänen ihanteensa ja hygieninen elämä ja taitava tohtoroiminen. Mutta hän rakastaa mahtia ja valtaa ja hyvien neuvojen antamista ja rahojen runsautta ja – kauniita naisia.

Vaan missä on salaperäinen sanomalehtimiehemme? Hän on jo saanut paikan isommassa lehdessä, paljonko lieneekään kuussa palkkaa. Aina hänellä on kauhea kiire ja palkastaan huolimatta raha-ahdinko. Hän aikoo myös maisteriksi, sillä "eihän tittelitön sanomalehtimies ole minkään arvoinen". Mitä hän tulevaisuudestaan toivoo? Toimittajan paikkaako ja valtiollista vaikutusvaltaa?

Kuinka kummallista, että saatetaan pitää tätä elämää noin vain valmiina, ymmärrettävänä, yksinkertaisen selvänä seikkana, kun se minusta tuntuu niin oudolta ja arveluttavalta! Olen kuin maailman mylläkkään eksynyt koditon orpo.

Ja mitä vanhat ihmiset tietävät kertoa elämästä, ne, jotka sen koulussa jo ovat karaistuneet?

Eivät minulle mitään, sillä joko ovat kaikesta välinpitämättömiä (kunhan vain päivällinen on hyvä) tai neuvovat minua nurkumatta täyttämään "velvollisuusiani" tai nauravat pilkallisesti mielikuvituksilleni ja mietiskelyilleni: "ne haihtuvat iän karttuessa".

Vaan minä en soisi niiden haihtuvan...

Kuitenkin on ihmisiä, joita melkein kadehdin, niitä, jotka – rakastavat, sillä ne ovat onnellisia. Ne tekevät työtä armaittensa, omaistensa puolesta; ne taistelevat innolla ja luottavat voittoonsa; jos lankeavat toivottomuuteen, on heitä vaalimassa lempeät kädet.

Tiedänpö siis nyt, mitä elämä on, ja mikä on se hyvä, jonka puolesta on uhrautuminen?

Minusta näyttää, että kaikilla ihmisillä on päämäärä, johon pyrkivät. Ja tuo väikkyvä päämäärä heitä ylläpitää, tukee, ohjaa, auttaa eteenpäin – ja minulla ei ole päämäärää. Jos voisin kukistaa tätä äärettömyyden kaihoa, jos voisin vaientaa tätä sydämeni suruista ääntä, ehkä sitten etsisin itselleni päämäärän ja olisin lohdutettu ja onnellinen. Mutta nyt seison kuilun partaalla, päätäni huimaa ja pohjaton syvyys minua vaanien houkuttelee —

Mutta sittenkin – eivätkö ole muut ihmiset minun kaltaisiani?

Kirjottaessa syntyi uusia ajatuksia, niitä tuli niin paljon, ettei tiennyt, minkä joukosta valitsisi, ja sitten vielä tapahtui elämässä semmoista, joka antoi aiheita uusiin mietiskelyihin. Tati sairastui, armas Linda-tati, jota Eero rakasti kaikella sydämellään; hänen täytyi läpikäydä vaikea leikkaus ja siirrettiin kotoa pois sairaalaan. Monta kertaa Eero oli istunut hänen vuoteensa vieressä sekä tuskallisina että levollisempina hetkinä, ja tati vakuutti aina, että "teki hyvää", kun Eero oli saapuvilla.

Tuosta kaikesta Eero sai paljon miettimisen aiheita. Minkätähden oli kipu ja tuska olemassa, minkätähden ei ihminen saanut edes ruumiillisesti olla terve ja onnellinen? "Synnin tähden" ei ollut hänen mielestään mikään vastaus. Hän ei ymmärtänyt koko synty-käsitettä. Hän olisi tahtonut antaa oman elinvoimansa tädille, että sen tuskat loppuisivat, ja siinä istuessaan hänen sydämensä oli kuin yksi ainoa rukouksen huokaus: "älä kärsi, älä kärsi!"

Ja sitten tuli kuolemanpelko, kun leikkauksen piti tapahtua. Eero kulki nytkin sanomattomissa tuskissa ja rukoili itsekseen: "älä vielä kuole, älä vielä. Se olisi niin järjetöntä, niin tyhjää, minä en ymmärtäisi, miksi se tapahtuisi". Eikä hän oikein ymmärtänyt, miksi hän noin rukoilikaan.

Kun kaikki oli onnellisesti ohi ja tati taas terveenä, syntyi helpotus ja kiitollinen rauha täytti mielen. Mutta samalla Eero tuli ajatelleeksi, että semmoistahan tapahtuu maailmassa joka päivä, aina on tuhansia ihmisiä sairaina, tuhansia kuolee, ja silloin kysymys taas kääntyi aivan yleiseksi, pääsemättömäksi. Ja vaikkei tuska nyt ollut niin kouriin tuntuva, se kävi sen sijaan pilkallisemmaksi samassa määrin kuin se ajallistui.

– No mikä sinua, mies, vaivaa? huudahti kerran eräs toveri, joka tuli kadulla vastaan. – Ei sinua juuri enää näy luennoillakaan. Olet kalpea ja laiha kuin mikäkin Weltschmerz-kandidaatti. Onko sinulla tuberkulosia?

Tuon piti oleman vitsikästä, mutta Eero ei nauranut eikä vastannut.

Tervehti vain ikäänkuin häpeissään ja pyrki sivu...

Mutta vielä ei ollut Eeron mieltä kuohuttanut se kysymys, joka sittemmin anasti suurimman osan hänen ajatuksistaan, nimittäin niin kutsuttu yhteiskunnallinen kysymys. Tämä tapahtui vasta seuraavan sattuman kautta.

Hän oli eräänä iltana Harryn luona yksin. Harry asui vanhempineen laitakaupungilla, ja oli jotakuinkin myöhäinen ja muuten pimeä ja kylmä syystalven ilta, kun Eero palasi kotia.

Hän ei ollut monta askelta poistunut Harryn portilta, kun kuuli pimeässä surkean lapsen äänen:

– Antakaa, hyvä herra, viisi penniä, että saisin ostaa pullaa. On niin nälkä.

Hän säpsähti, sillä oli tapansa mukaan kulkenut ajatuksissaan, ja katsoi ylös. Parin askelen päässä seisojaksi pieni, yhdeksän- tai kymmenenvuotias tyttö, painautuneena selin rakennuksen kivijalkaan. Paljaat sääret pilkottivat lyhyen hameen alta, jaloissa oli isot, rikkiäiset kenkäruojut, ja käsi oli rukoilevasti ojennettuna Eeroa kohti.

Miksikä juuri tällä kerralla tuo näky vaikutti Eeroon niin valtavasti? Hän katseli tyttöä hetkisen ikäänkuin unesta heräten ja sanoi:

– Mutta eikö jalkojasi palella?

– Paleltaa, vastasi tyttö vähän kummastuneena, – mutta talvella, kun on pakkanen, paleltaa enemmän.

– Eikö sinulla talvellakaan ole sukkia?

– Oli minulla pienempänä, mutta sitten isä ne vei Jannen ja minun sukat, eikä äidillä ole toisia antaa.

– Minne isäsi ne vei?

– Sinne niin, en minä tiedä... sinne niin, mistä saa rahaa.

– Ja mitä hän rahalla?

– Hän ostaa viinaa ja sitten hän lyö äitiä. Isä on niin paha.

Eeron tuli sisällisesti niin kylmä, että häntä puistutti.

– Etkö ole saanut syödäksesikään, koska tahdoit leipää?

– En ole syönyt. On niin nälkä. Eero otti kukkaron taskustaan.

– Mikä nimesi on?

– Elma Sofia Rantanen, vastasi tyttö vilkkaasti, ja hänen silmänsä välkkyivät, kun näki Eeron hankkeen.

– Tässä on nyt kymmenen penniä sinulle. Osta sillä leipää. Vie sitten tämä markan raha äidillesi ja sano, että hän kutoo sukat sinulle ja Jannelle.

– Kiitoksia paljon! sanoi tyttö iloisesti, niiaten, syvään, ja lähti juoksemaan tiehensä.

Silloin iski Eeron mieleen ajatus; "mikset mennyt tytön mukana? mikset mennyt hänen kotiinsa? ehkä hän valehteli?" Mutta hän häpesi sitä ajatusta siinä tuokiossa ja lähti alla päin, kauhun ja pelon ahdistamana, kotiin. Hän tiesi, että hän oli päässyt totuuden perille.

Siitä illasta oli rauha poissa hänen mielestään, eikä hyvyyden ihanteen ajattelemisen eikä seurustelu ystävien kanssa voinut häntä lohduttaa. Yhä hän sanoi itselleen: "kurjuutta täynnä on maailma, elämä on murhetta alusta loppuun", ja kun näki ympärillään iloisia, onnellisia ja hyvin voipia ihmisiä, ei hän niitä käsittänyt. "Mitä minun pitää tekemän, mitä minun pitää tekemän?" hän yhtämittää kysyi itseltään, ja hänen oma elämänsä rupesi tuntumaan taakalta, kun ei valoa mistään pilkistänyt. Hän rupesi lukemaan sosialistista kirjallisuutta, mutta se vain enensi hänen tuskiaan, antoi uusia aineksia synkälle mielikuvitukselle eikä suonut tunnolle tyydytystä. Häntä vaivasi se, että hän itse eli kuin prinssi, sillä aikaa kuin toisia oli, jotka palelivat, valvoivat, näkivät nälkää.

Mutta eno, valtion virkamies, hovineuvos, hyvänsuopa vaikka pinnaltaan ankara ihminen ja muuten tavallinen, "käytännöllinen" maailmanmies, alkoi käydä levottomaksi. Hän ei ymmärtänyt Eeron murheita ja suruja, hän vain ihmetteli, ettei poika viitsinyt jatkaa opinnoitaan, ja lopulta häntä rupesi suututtamaan. Hän keskusteli ja väitteli parhaan taitonsa mukaan Eeron kanssa, koetti vastata hänen kysymyksiinsä ja kumota hänen väitteitään, mutta sai aina itselleen tunnustaa, ettei ollut mitään voittanut.

Kerrankin, kun oli puhe sosiaalisesta kysymyksestä, hän sanoi:

– Eipä niinkään, poikaseini. Ei tässä ole kysymys minun eikä kenenkään muun mielipiteistä, vaan ankarasta todellisuudesta. Ei kukaan meistä ole yhteiskuntaa luonut, ei kukaan ihminen ole sitä tehnyt, historiallisen kehityksen kautta se on syntynyt ja muodostunut semmoiseksi kuin se on – sentähden sitä ei taideta muuttaakaan; sen puutteellisuudet itsestään poistuvat, aikojen kuluessa se täydellistyy. Ei sinun tarvitse muuta kuin verrata toisiinsa keskiajan nyrkkivaltaa ja meidän päiviemme järjestynyttä valtiomahtia käsittääksesi, kuinka vakava ja varma edistyksen kulku on, jos se on hidaskin. Miksi potkia tutkainta vastaan, miksi tavotella mahdottomia? Ei Roomaa päivässä rakennettu. Yhteiskunta ei vielä ole eikä voi olla ihanteellisen täydellinen, vaikka se siihen päin pyrkii. Mutta tämä pyrkiminen onnistuu ainoastaan siinä määrin kuin me – jokainen meistä – uskollisesti valtiota palvelemme. Jos käännämme sille selkämme, luuletko sen siitä paranevan?.. Ei tässä ole puhettakaan alistumisesta kohtalon alle missään itämaalaisessa merkityksessä, vaan toimimisesta ainoaan järkevään suuntaan.

– Sinä katsot asiaa vallan toiselta kannalta kuin minä, sanoi Eero synkästi.

– Minä katson todellisuuden kannalta.

– Todellisuus! huudahti Eero. – Mikä on todellisuus? Olenhan minäkin todellinen. Sinä katsot asiaa samalta kannalta kuin useimmat ihmiset – kas siinä kaikki... En lainkaan ymmärrä tuota sinun historiallista kehitystäsi – taikka ymmärrän hyvinkin. Mutta minä en näe siinä muuta kuin sokeaa tottumusta, sokeaa tottumusta vain. Ihmiset ovat tottuneet tällä tavoin elämään ja tätä samaa elämää he opettavat lapsille ja nuorille, ja siten jokainen sukupolvi perii edellä kävijältään valmiiksi laaditun elämänuskon...

– Nimitä millä nimellä tahdot.

– Koko asia on toinen, eno. Yhteiskunta on syntynyt sopimuksesta, yksilöiden keskinäisestä sopimuksesta, ja sille pohjalle perustettu. Sentähden sopimus sen voi muuttaakin. Kummako se olisi! Sen laatuista tapahtuu perheessä joka päivä, ja onko kansa muuta kuin iso perhe? Miksi säilytetään köyhyys ja rikkaus vieretysten, miksi nälkä ja ylellisyyys, miksi kaikenmoinen pahuus? Niin helppohan olisi siitä kaikesta päästä! Luopuisimme rikkaudesta ja ylellisyydestä, heittäisimme pahat tapamme, vähäpätöiset, itsekkäät pyyteemme, tulisimme hyviksi, onnellisiksi, rakastaviksi...

– Hulluja laskettelet, poika. Johan olen koettanut sinulle selittää, että se on mahdotonta. Luuletko, että minä ja me vanhat ihmiset ylipäänsä, joita sinä niin ylenkatseellisesti ajattelet, luuletko, että me olemme tuiki sokeita? Näemmehän mekin ja kukatiesi selvemmin kuin sinä, että on paljon kurjuutta maailmassa, mutta näemme myös, ettemme sille mitään mahda. Kurjuus sitäpaitsi ei riipu niin suuressa määrin ulkonaisista oloista kuin ihmisistä itsestään. Kyllä ahkera työmies aina toimeen tulee...

– Niinkö luulet, eno? No, miksi sitten käyvät ympäri työtä kerjäämässä?

– Huonot ajat, vastasi hovineuvos, olkapäitään kohauttaen. – Vai pitäisikö sinun mielestäsi rikkaiden jakaa omaisuutensa köyhille? Kenties vielä vaadit, että minä, sinun enosi, joka olen sinut kouluttanut, heittäisin virkani ja tuloni ja marssisin mierontielle?.. Sinäkö minua sitten elättäisit?

– Eno, et sinä minua ymmärrä. Enhän minä tahdo, että mikään vihassa tapahtuisi, vaan rakkaudessa. Mutta eikö sinua, eikö jokaista ihmistä, jolla sydän on, vaivaa pelkkä tieto siitä, kuinka hirveästi maailmassa kärsitään? Minä olen aivan sairas sitä ajatellessani. Minua vaivaa tämä lämmin huone, tämä pehmeä vuode, nämä mukavat vaatteet, tämä hyvä ruoka! Jospa voisin kaikesta tästä luopumalla lieventää niiden kärsimykset, jotka ilman ovat! Kerran, enoni, minun täytyy lähteä kauvas

pois yksinäiseen korpeen, jossa ei kukaan minua näe. Siellä tahdon miettiä elämän arvotusta ja keksiä keinon millä pelastaa ihmisiä pahasta.

Eno katsoi Eeroon pitkään ja tarkkaavasti.

– Nyt en huoli enään kuunnella löpötyksiäsi, hän sanoi. – Jos sinua kaikki tämä "mukavuus" vaivaa, niin voitahan lähteä tiehesi. En minä sinua kiellä. Sitä vain tahtoisin sinulta tiedustella, mitä aiot, poika. Puhu sinä ihanteista niin kauvan kuin sinua huvittaa, tosi täällä kumminkin on kysymyksessä, ei ihminen toimeen tule paljailta teorioilla... Voi, voi, kuinka tämä tämmöinen väittely on turha! Sano minulle nyt, Eero, mikä sinulla oikeastaan on mielessäsi, jos todenteolla kaikki yliopistolukusi heität?

Eero huokasi itsekseen: "Jospa itse sen tietäisin niin, että voisin hänelle vastata" ja sanoi ääneen: – Johan sinä, eno, tuota satoja kertoja olet kysellyt – ja yhtä monta kertaa olet vastaukseni kuullut: minä tahtoisin tehdä jotakin...

– Etkö ymmärrä, poika, että järkevä ihminen saattaa raivostua tuommoisesta tyhjästä vastauksesta? Tehdä jotakin!.. No, mitä me muut ihmiset sitten tässä maailmassa?! Mekö vain olemme ja elämme?.. Voi sinua, Eero, suusi puhuu rakkaudesta ja veljeydestä, mutta sydämesi tuomitsee kaikkia "veljiäsi".

Eero teki hätäisen liikkeen kädellään.

– Ei niin, eno, enhän niin sanonut...

– Se oli kumminkin tarkoituksesi. Mutta jättäkäämme... Sinä siis tahdot tehdä jotakin – mitä?

– Tiedäthän senkin, eno. Etsin totuutta, ja kun sen löydän, julistan sen ihmisille. Puhun.

Kirjotan.

– Puhun! Kirjotan! huudahti hovineuvos. – Onko mokomaa kuultu? Silläkö luulet ihmisen elävän? Ei ainakaan tässä maassa. Etkö tiedä, että suurimmat kirjailijat tässä maassa ovat muualta elatuksensa hankkineet? Et kai suinkaan uskalla asettua heidän rinnoilleen?

Eero tunsu loukkaantuvansa.

– No, en tiedä, mitä sitten teen, kun olen elämän ymmärtänyt, hän sanoi. – Ehken suutani avaakkaan. Ehkä, sydän murtuneena, jään erämaahan asumaan, ehkä tuonelan tuvilla tyyssijaa etsin... Vaan ei! hän jatkoi kiivaasti, – kun olen synnyistä syvistä selville päässyt, silloinpa mulle vasta työala aukenee! Ei niitä ihmisiä tässä maailmassa yllin kyllin ole, jotka totuuden tietävät. Et sinäkään, eno, mitään tiedä, et voi minulle vastata, kun kysyn: mikä on totuus? mitä varten olemme olemassa? Mykkänä seisot ja mykiksi kaikki jäävät... Oi missä ovat ne rohkeat ja urhoolliset sielut, jotka uskaltavat – huolimatta omasta elämästään, välittämättä siitä, kuolevatko nälkään tai muuhun vai jäävätkö eloon – jotka uskaltavat kamppailla Jumalan kanssa, kunnes hän lausuu heille nimensä, kunnes hän ilmottaa heille totuuden! Täällä me vain elellemme, tietämättömyydessä ja pimeydessä, unohtaen kaiken muun, kunhan meillä vain ruokaa on ja lämmin vuode ja koti. Kuinka itsekkäät olemme, kuinka lyhytnäköiset! Sitäkö varten olisi meidät tänne heitetty, että viettäisimme täällä aikamme kuin sieluttomat luontokappaleet! Minä en sitä usko, kuule eno, minä en sitä usko! En tiedä, mitä ne "suuret kirjailijat" lienevät tehneet, ovatko etsineet totuutta vai ovatko tiedottomuuteen tyytyneet. Ihmisiä hekin ovat olleet, ja minä aavistan, että heidänkin sieluansa sama ikävä on polttanut, sama kaiho kalvanut – mutta vaikka minä olisin ainoa maailmassa, jonka henki kaipaa sitä ääretöntä täydellisyyttä, niin minä en alistu, minä en alistu tämän maailman vaatimuksien alle, ennenkuin on tarpeeni tyydytetty... Välitänkö minä omasta itsestäni? En yhtään tästä ruumiista! En ole elämää pyytänyt. Hän joka minulle elämän antoi, hän sen ottakoon. Mutta niin kauvan kuin täällä olen, on minulla oikeus tietää miksi ja mitä varten... Tapa minut, eno, ellet minua kärsi, aja minut maantielle, mutta älä sano, ettei ihmisellä olisi oikeutta etsiä Jumalaa!.. Oh tätä elämää!

Eeron puhuessa hovineuvos istui miettien. "Käy häntä sittenkin sääli... Ei hänestä koskaan selville pääse. Suututtaa ja säälistää... Poika parka oli sentään ahkera ja lahjakas koulussa ja perin hyvillä todistuksilla ylioppilaaksikin yleni... Voi sentään, mitä tästä tullee... eihän häntä raatsi kodistakaan karkottaa... no, jospa tuo vielä tyyntyisi, onhan vasta vuotta kolmatta ylioppilaana ollut".

Kun Eero oli lopettanut, lausui hovineuvos tyynesti ja isällisesti: – No, mieti nyt asiaa, Eero. Onhan siinä mitä olet sanonut paljon kaunista ja jaloa, mutta kyllä minun mielestäni kuitenkin paras olisi, jos tutkinnon yliopistossa suorittaisit ja virkamieheksi rupeaisit – vaikkapa yliopistossakin. Tosin nuo oppineet alussa nälkäpalkoilla saavat toimeentulla, mutta ken professoriksi pääsee, onhan hänellä turvattu tulevaisuus... Sinä olet lahjakas poika, sitä ei kukaan kiellä, voit korkeallekin kohota. Ja kyllä sitten aikaa riittää kirjottamiseenkin – puhua saat opettajana muutenkin. Tee nyt enolle mieliksi, niin kaikki parhain päin kääntyy. Minä olen sinusta niin paljon toivonut, olen rakastanut aivan kuin omaa lastani... Mietihän tätä, Eero, minä tästä lähdän nyt työhöni.

Eero teki kieltävän liikkeen kädellään ja sanoi puoleksi itsekseen:

– Puhut kuin lapselle, eno. Mene jo.

– Siis älä nyt ole pahoillasi, sanoi hänen enonsa ja nousi istualtaan. – Parastasihan tarkoitan.

Keskustelu oli tapahtunut Eeron huoneessa. Enonsa poistuttua Eero jäi yksikseen ajattelemaan. "Oh, näitä kohtauksia... Kun hän on hyvä, hän liikuttaa minua, ja minä epäilen itseäni. Olisinko väärässä? Onko hän oikeassa? Onko hän kokemuksesta viisastunut? Semmoinenko on elämä? Alistua vain, aina alistua, aina tyytyä, tietämättä miksi, kysymättä miksi?.. Ei, ei se ole niin. Sen heikkouden pudistan päältäni." Hän kävi kirjoituspöytänsä luo, istui tuolille ja katseli isä- ja äitivainajainsa kuvaa. "Te rakkaani, jotka ette minulle muuta muistoa jättäneet kuin lempivän katseenne, hellän hymynne ja suloääniset sananne, te kuvasta tuosta katsotte minuun ei nuhtelevasti, ei moittivasti, vaan hyväksyen, rohkaisten; ja kun minä teitä lähestyn, lähestyn kaikkein pyhintäni. Sinulla on sieluni avain, äitini. Sinä tunnet poikasi sydämen. Sinä tiedät, että hänen tahtonsa on hyvä. Sinä ymmärrät minua." Ja hän vaipui ajatuksiinsa. Mutta äkkiä nousi epäily. "Ehket ymmärrä sinäkään? Ehkä se on mielikuvitukseni tuulentupia vain? Ehkette tekään minua käsittäisi... Ehkei kukaan aikaihminen minua käsitä..."

Taas tuli rauhaton mieli, ja täytyi alkaa kävellä permannolla edestakaisin.

Samassa ovi avautui, ja Linda-täidin hyväntahtoiset kasvot kurkistivat sisään.

– Tuletko kahville, Eeroseni?

– Kiitoksia, en huoli, täti.

– No mikä nyt, kun ei kahvi maistu? kysyi täti huolestuneesti ja astui huoneeseen. Sitten hän lisäsi hellästi: – Onko teillä taas ollut väittelyä Kaarlون kanssa? Näin hänen vastikään tulevan huoneestasi, synkkä ilme kasvoilla. Tiedäthän, Eero, että enosi on hermostunut ja vähän kiivas, mutta älähän nyt pane pahaksi... Mikä teillä taasen oli?

– Ei mitään merkillistä, rakas Linda-täti, sitä samaa vanhaa juttua vain. Ja pakottaen suunsa hymyyn Eero selitti: – Eno tietysti tahtoi, että minä opinnoitani harrastaisin – että minusta kerran jotakin tulisi – että laatisin varman ohjelman elämälleni ja työskentelisin sen mukaan... ja minä...

– Ja sinä...? kysyi täti, vaikka hyvinkin tiesi.

– No arvaathan sinä sen, vastasi Eero ja koetti äkkiä muuttua iloiseksi: – minä sanoin, että tahdon olla vapaa kuin taivaan lintu ja ensin pyrkiä tietoon siitä, mikä tämä elämä oikeastaan on... vaikka näin sinun kanssasi, tätiseni, tuntuu mielestäni kuin olisi elämän ongelma jo ratkaistuna, ja ratkaistuna sillä lailla, että tämä elämä onkin ikuista kuumen kahvin juomista ja hyvän lämpösten syömistä!

Hän syleili tätäänsä, pyörien hänen ympärillään.

– Älä, poikaseni, leikkiä laske, huudahti täti irtautuen Eeron sylistä. – Ovat nuo korkeita asioita ja onhan sinun totuuden etsintäsi kaunista ja kiitettävää, mutta...

– Mutta, keskeytti Eero, – kun en totuutta etsi kirkolta, niin ei minun etsintäni ole oikea, vaan välttämättä viepi perikatoon. Kas kun osasin ulkoa, mitä sinun piti sanoman!

– Jaa, jaa, poikani, sen vaan sanon, että ken halveksii uskontoa...

– Hän ihan varmaan joutuu sen tulipunaisen helvetin alimpaan kattilaan! keskeytti Eero taas naurahtaen.

Täti hymähti, mutta kävi heti totiseksi.

– Ei sinun pitäisi noin pilkata jumalallisia asioita, Eero. Kerran vielä kadut.

– Saadaanpa nähdä. Mutta totta puhuen, täti: pilkkaanko? Onko se luonteeni mukaista? Enkö minä raamatultakin tutki? Tiedäthän varsin hyvin, että kerrassaan ihailen uutta testamenttia, vaikken voi mihinkään uskoa, jota en tiedä.

– Lapseni, kenen sitten tietävän luulet? Suurimmat ja viisaimmat ihmiset ovat tunnustaneet pienuutensa ja vähäpätöisyytensä ja lopulta palanneet takaisin lapsuudenuskonsa helmaan.

– Todellako? Siinä tapauksessa minä olen heistä aivan erilainen, taikka oli heidän lapsuutensa usko toinen kuin minun... Tuo väitös muuten tuntuu minusta fraasilta... Kummapa olisi, jos ei ihminen mitään voisi tietää...

– Hm, hm. En minä ainakaan mitään tiedä enkä osaa väitellä kanssasi...

– Et, et, täti kulta, se on totta, se, mutta siksipä sinusta niin kovin pidänkin. Sinä olet hyvä, niin herttainen ja hyvä, ja sinä toivot minulle kaikkea hyvää, et ole koskaan hermostunut, et mitään minulta vaadi, rakkautesi on kuin oman äitini. Oh, kuinka sinusta pidän.

Ja Eero sulki hänet taasen syliinsä.

Tuletko nyt kahville? kysyi täti imarrellen.

– Tulen, tulen.

Semmoista oli elämä kodissa, ja vaikka Eero välistä koettikin sekottaa huumoria keskusteluihin varsinkin tädin kanssa, oli kuitenkin sydämessä haava, joka alituisen kirveli.

II

Mutta sitten tapahtui jotakin, joka muodosti käännekohdan Eeron ulkonaisessa elämässä. Eero oli kauvan kaivannut valon sädettä, joka viittoisi hänelle tien ja samalla antaisi hänelle rohkeutta ja kykyä alkaa sitä "uutta elämää", jota hän ikävöi hämärästi.

Se oli itsessään vähäpätöinen, melkein naurettava tapaus, eikä siitä ollut asianomaiselle näennäisesti mitään ulkonaisia seurauksia, ja kuitenkin se oli kuin eteen sattuva tienhaara noille neljälle ystävälle, jotka kauvan olivat haaveilleet toisenlaisesta elämästä, mutta eivät vielä olleet varsinaista askelta sen suuntaan ottaneet.

Oli talvi-ilta vähää ennen joulua.

Eero istui kirjoituspöytänsä ääressä lukemassa. Lamppu paloi pöydällä ja valaisi Eeron pientä ja yksinkertaista, mutta kodikasta huonetta, jonka silmiinpistävimpänä koristeena oli rikas kirjasto – kolme miehenkorkeista hyllyä täynnänsä kaikenvärisiä nidoksia – ja viulu, joka lepäsi laatikossaan yhdellä hyllyllä, vieressä isohko nuottipakka ja lattialla rautainen nuottijalka. Permannon kotikutoisella matolla ojenteli Roland kookasta vartaloaan, milloin nukahtaen hetkiseksi, milloin havahtaen ja haukottaen. Olisi luullut rauhan hyvän hengettären viihtyvän tässä tyyssijassa, jonka haltija palveli sekä tieteen että taiteen jumalia...

Eero katsahti kelloonsa, sillä hän odotti vieraita. Harry oli hänelle kirjottanut: "tulen tänä iltana luoksesi; toivon olevasi yksin kotona." Tuo vähän juhlallinen kirje oli saattanut Eeron uteliaaseen jännitykseen. Kello seitsemän aikana Harry tulikin hyvin vakavan näköisenä, vaikka koetti hymyillä tervehtiessä.

Eero vei hänet sohvaan istumaan, mutta touvin aikaan Harry ei puhunut sanaakaan. Otsa rypyssä hän tuijotti eteensä ja vaiken. Sillä aikaa Roland koira nousi makosaltaan, ojentelihe ja haukotteli; lähestyi sitten heiluttaen häntäänsä, vierasta, saadakseen siltä tervehdyshyväilyn. Mutta kun ei tämä häntä huomannut, laski hän ison viisaan päänsä tutun vieraan polvelle, harras katse uskollisissa silmissään. Harry säpsähti ja kosketteli kerran, pari kädellään koiran päätä, mutta työnsi sitten hieman hermostuneesti Rolandin luotaan. Eero käski koiran mennä nukkumaan, ja mietteissään Roland palasi vanhalle sijalleen.

– Mikä sinun on, Harry? Eero vihdoinkin kysyi. Harry hengähti syvään ja heitti Eeroon synkän katseen. Sitten virkkoi: – Millä hetkellä tahansa voi tapahtua, että minut erotetaan koulusta ja karkotetaan kotoa pois.

– Mitä, mitä sanot!?

– Millä hetkellä tahansa!

– Kuule, minä en käsitä tätä! sanoi Eero hämmästyneenä. – Ajettaisiinko sinut koulusta pois ja karkotettaisiin kotoa? Mutta miksikä? Mitä on tapahtunut?

Harry vastasi olkapäitään kohauttaen: – Eipä juuri mitään. Onhan tuossa ollut vähän riitaa ja vähän itkua.

– Koko juttu sinun pitää kertoman minulle, Harry, alusta loppuun. Sinut on ehkä väärin käsitetty, eikä asia ole niinkään vaarallista laatua.

– Ei, ei minua laisinkaan ole väärinkäsitetty, mutta minä olen totuutta puolustanut! väitti toinen kiivaasti ja lisäsi: – Oh, kuinka halveksin heitä kaikkia! Papit ja opettajat ja koulu ja kirkko ja yhteiskunta – kaikki se on yhtä valhetta vain. Eivät "opettajat" tiedä mikä totuus on – tai, jos tietänevät, pettävät itseään ja meitä. Kaikki ihmiset tietävät, että elämä on valheetten vyyhti, ja kuitenkin sitä kärsivät, antavat toinen toiselleen anteeksi, mairittelevat ja "palvelevat" toinen toistaan, kunhan vain jokainen saapi rauhassa rehennellä!.. Oh, kuinka minä heitä halveksin!

Hän oli hetken ääneti, ja jatkoi tyynemmin: – Luuletko sinä, Eero, että, jos minä lausun mielipiteeni jostakin asiasta, minä en yhtään ymmärrä, mitä minä puhun, ettei minulla saata olla

omia mielipiteitä mistään asiasta, etten suoraan sanoen mitään osaa ajatella enkä käsittää, paitsi mitä minulle suorastaan on opetuksen kautta päähän tyrkytetty – sano, Eero?

– Onko sitten kukaan tuommoista tyhmän typerää sinusta väittänyt? Ole huoletti, Harry, äläkä siitä yhtään välitä! Kyllähän minäkin nuo sanat tunnen: meillä nuorilla "kokemattomilla" ei saa eikä saata olla minkäänlaisia mielipiteitä! Minusta sivumennen sanottuna tuntuu, että meillä nuorilla juuri onkin sydän ja pää vielä ajatuskykyisinä ja totuudelle avoinna. Mutta mitä siitä!.. Entäs jatko, Harry?

– Niin, minua on tuo monta kertaa suututtanut, vastasi toinen, – ennen kaikkea mitä uskontoon tulee. Siinäpä kaikki on valmiiksi laadittuna ja päähän pönttävänä, ja kuitenkin se on minusta – aivan niinkuin oli sinusta – niin tuiki tyhjää ja typerää, että joka kerta kun kirkkohistoriassa tai dogmatiikassa lahkolaisopeista luetaan, niiden "väärit" opetukset tuntuvat minusta paljon oikeammilta ja järkevämiltä. Kerran tuosta huomautinkin opettajalle, ja siitäkö vasta hänen naamansa piteni! Olisit kuullut hänen saarnansa ja hänen rukouksensa! Siitä saakka hän on kantanut vihaa minua kohtaan ja luulee minut oikein luokan viettelijäksi... eihän ne muutkaan toverit kaikkea jaksa uskoa, paitsi tytöt tietysti. No niin, nyt meillä oli viime lauantaina ainekirjotuksen koe, ja siinä oli jos joitakin aineita valittavana, uskonnollisia, luonnontieteellisiä, historiallisia ja virtus-aineita. Arvaappas, Eero, minkä minä valitsin!

– Kuinka sen osaisin arvata! Taikka oikeammin, ehkä osaankin: sinä valitsit uskonnollisen aineen.

– Niin juuri, uskonnollisen valitsin, ja kuulehan, minkä nimellisen...

– No?

Harry uhkaili sormellaan ja lausui vähän koomillisella äänenpainolla:

– "Lunastusoppi, sen uskonnollinen, siveellinen ja historiallis-yhteiskunnallinen merkitys."

– Olipa siinä aine! No mitä siitä kirjoitit? kysyi Eero hymyillen.

– En tiedä, mikä päähäni pälkähti. Uhalla minä sen otin. Päätin kerrankin puhua suuni puhtaaksi. Olen niin monta kertaa ollut pakotettu valehtelemaan, että nyt päätin sanoa, mitä itse ajattelen!

– Ahaa, nyt ymmärrän, keskeytti vanhempi ystävä. – Kirjoititkin, opettajakunta pahastui, ja nyt tahtovat sinut koulusta karkottaa – eikö niin?.. Mutta onko tuo mahdollista! hän lisäsi kauhistuen omaa ajatustaan.

– Annappas kun kerron, alotti Harry. – Tiesin vallan hyvin, mihin tapaan minun olisi pitänyt kirjoittaa tuo aine. Pakanuus on hirveää pimeyttä, oikeata epäjumalanpalvelusta, kristinusko on ainoa uskonto, luterilainen lunastusoppi on ihanneuskonto, Jeesuksen armo meidät pelastaa kaikista synneistä ja kaikesta pahasta, jopa ikuisesta kadotuksestakin, kristinuskon kanssa tuli maailmaan valo ja valkeus ja sivistys ja naisen vapaus ja perhe ja kaikki hyvä ja...

Eero naurahdi. – Voi voi, Harry... ja mitenkä sinä sitten kirjoitit?

– Alotin tällä lauseella, selitti nuorukainen toimestaan – "kristinuskoa kiitetään niin paljon, ettei vähän moitetta taida sille haitaksi olla" – käytin tuommoista hieman profetallista kieltä – "ja jos Jehovah vähänkään totuutta rakastava on, niin ei hänen tällä kertaa suuttua pitäisi"... Mitä sinä naurat?

– Kysy vielä! Enhän keskellä kaikkea tätä totisuutta saata pysyä nauramatta sinun poikamaisuudellesi... Kylläpä tuosta taisivat loukkaantua!.. Noinko se oli koko aineesi kirjoitettu?

– Eipä ollut. Senhän sitten huomasinkin viaksi, kun en koko aikaa pilaa laskenut – tai oikeammin: kun en koko aikaa vakavana pysynyt...

– Vakavana, niin...

– Älä nyt kumminkaan luule, että se oli niin kirjoitettu, etteivät olisi käsittäneet sen totista tarkotusta. Kirjotinhan itse aineen vallan vakavasti, muuten tähän tapaan. Näytin että kristinusko on huonoin uskonto, koska ihminen luonnostaan pyytää oikeutta ja onnea ja voimaa pahan voittamiseksi, mutta ei oppia, joka riistää sekä oikeuden että onnen elämästä ja sanoo, että ihminen on auttamattomasti langennut syntiin ja pahaan. Ei kristinuskon siveellisenkään merkitys ole suuri,

koska se riistää ihmiseltä kaiken luottamuksen hänen omaan siveelliseen luontoonsa ja tekee hänestä rukoilevan raukan, joka vapisee oikullisen taivaallisen hallitsijan edessä. Mutta kun sitten pääsin puhumaan kristinuskon historiallisesta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä, selitin oikein laajalti ja tarkkaan, kuinka turmiollinen ja tuhoa tuottava se suuremmoinen oppi on ollut. Mikä oli sen ensimmäinen sankaristyö? Pyyhkäsi maailmasta kaiken sivistyksen ja kulttuurin...

– Tuopa oli rohkea väite. Kuinka sinä sen perustelit, Harry?

– Uskothan sinä itsekin, Eero, että kreikkalainen ja roomalainen antiikki oli yhtä korkealla – ainakin yhtä korkealla – kulttuurissa kuin meidän päiviemme kristitty Europpa?..

– Uskon kyllä. Erinäisissä kohdissa silminnähävästi korkeammallakin...

– No – siis silloinkin olivat ihmiset vajonneet hienontuneeseen itsekkyyteen, aineellisuuteen ja uskottomuuteen. Yhdeksän kymmenettä osaa ihmiskuntaa oli kuitenkin raakoja barbaareja ja sivistymätöntä rahvasta, joka ei voinut kohota sivistyneitten ja oppineitten filosofiseen maailmankatsomukseen. Mutta heitä ei myöskään tyydyttänyt julkinen jumalanpalvelus, koska kehittyneemmät niin peittelemättä osottivat uskottomuutensa. Silloin ilmestyy väsähtäneeseen maailmaan uusi oppi. Sen levittäjinä ovat marttyyrit ja kiihkoilijat. Se pelastaa kaikesta pahasta, se lupaa vapautta orjille, terveyttä sairaille, lepoa ja rauhaa kärsiville – ja vaatii sokeata uskoa. Mikä on luonnollisempi, kuin että rahvas siihen rajusti innostui ja että yliluokka sortui omaa velttouttaan! Mutta yliluokan ohella katosi silloinen sivistys... Samaa on sitten jatkunutkin. Tulella ja miekalla, kyynelillä ja valituksilla, ryöstöllä ja hävityksellä uutta uskoa levitettiin. Kun Europpa viimein oli valloitettu eikä tulta ja miekkaa tarvittu pakanoita vastaan, käännettiin ne inkvisitionin nimellä kristikunnan omia vääräuskoisia vastaan. Tällä tavalla kirkko väkivallalla vastusti kaiken todellisen kulttuurin edistystä. Kun tieteellinen tutkimus sai alkunsa, oli "totuuden ja valistuksen vartija" sen vaarallisin vihollinen. Niinpä meidän päiviiimme saakka kirkko ja uskonto pahimmin ovat vastustaneet orjuuden poistamista, naisen vapautusta, aviollista onnea, raittiutta ja kaikkia hyviä pyrintöjä... Eikö tämä kaikki ole totta, Eero?.. Lopuksi, tiedätkö, puhuin meidän ystäväydenliitostamme, Resurgetista...

– Mitä?

– Älä pelästy. En nimeä maininnut enkä sanaakaan liitosta, ohjelman vain esitin. Sanoin, että ainoa todellinen uskonto on totuus ja ainoa todellinen usko pyrkimys totuuteen. Sitä ihmiset kaipaavat, sitä heille pitäisi opetettaman ja saarnattaman... Semmoinen se oli aineeni, Eero. Tuomitsetko minua kovin ankarasti?

Paitsi että Eero rakasti ystäväänsä ja siis olisi antanut hänelle anteeksi minkä poikamaisuuden tahansa, otti hän koko jutun vakavalta kannalta niinkuin hänen tapansa oli ja teki siitä heti mielessään jotakin tyypillistä. Hän ojensi kätensä ystävälleen ja sanoi lämpimästi:

– Minäkö? minäkö? Kyllä pitää sen ihmisen olla kovasydäminen ja ahdasmielinen, joka sinua siitä tuomitsee! Iloitahan pitäisi jokaisen siitä, että sinä niin rohkeasti esiinnyit – pakollisia ja vapaaehtoisia orjia on maailmassa kylliksi! Mitä siitä, jos mielipiteet ovat yleisistä eroavia, vaikkapa erehtyväisiäkin, rehellisyys se kumminkin pitäisi maan peria... Ystäväni!..

– Tiesinhän minä, Eero, että sinä minua puolustaisit!

– Aina, Harry.

– Oh, Eero, tämä ei vielä ollutkaan mitään; mutta sitten tuli isku. Tänään saatiin aineet takaisin, ja opettaja ilmoitti minulle, että aineeni sisältöön katsoen opettajakunta oli arvellut, että minut pitäisi koulusta erotettaman, varsinkin, koska ennenkin oltiin huomattu, että levitän vaarallisia oppeja toveripiirissä; joka muuten oli valhe.

– Hävytöntä! huudahti Eero. – Mutta kun opettajakunta tarkemmin harkitsee...

– Ei, ei, kuulehan. Kotona en olisi uskaltanut vielä tänään mitään puhua – vanhempani ovat kovin oikeauskoisia, ainakin äitini – ; mutta en sitä tarvinnutkaan, sillä päivällisen jälkeen tuli luoksemme – arvaappas!

– Joku opettajista?

– Niin, uskonnonopettaja itse, puettuna pitkään mustaan nuttuun ja valkoiseen papinkaulukseen. Siinäkö vasta tuli itkua ja hammastenkiristystä. Ensin pikkuinen keskustelu hänen ja isän ja äidin välillä, ja sitten minut kutsuttiin sisään. Pappi oli yksin huoneessa. Oi kuinka hän oli pitkä ja kapea ja juhlallinen! Minä tunsin oudon vavistuksen sydämessäni, mutta kun muistin, että totuus oli puolellani, rohkaisin mieleni. "On kovin surullista ja minä olen sitä paljon surrut", alotti hän säälivällä äänellä, "että Harry, joka on niin nuori, on siksi turmeltunut sydämeltään ja mieleltään, että meidän pyhää uskoamme saattaa pilkata ja häväistä. Se riippunee huonosta seurasta tahi lukemisesta koulun ulkopuolella, sillä koulussa jumalankiitos ei ateismia opeteta". Voi, voi, kuinka hänen äänensä vielä kaikuu korvissani – se oli niin pirua täynnä! Sitten hän luki minulle värssyjä Daavidista ja Salomosta ja kaikista profetoista, ja kun minä selitin, ettei mikään voisi vakaumustani horjuuttaa, niin hän ryhtyi esitelmän pitoon, jossa toisti kaiken sen, mikä minun olisi pitänyt aineeseeni kirjoittaa. Vihdoin hän kehotti minua ahkerasti raamattua lukemaan ja seurustelemaan jumalan kanssa rukouksessa, ja ajatteleppas, lopuksi hän sanoo: "nyt, Harry, meidän pitää yhdessä rukoileman, että Herra armovalkeudellaan valaisisi pimeän järkesi". – "Mitä", huudahdin kauhistuen, "tarkottaako pastori, että nyt tässä huoneessa ääneen rukoilisimme?" Hän katsoi minuun, ehkä hämmästyneenä siitä, ettei pitkä saarnansa ollut mitään vaikuttanut, ja minä lisäsin selitykseksi: "en usko rukouksen voimaan". Silloinpa hän nousi istualtaan ja hänen katseensa leimusi vihaa ja loukattua ylpeyttä, kun hän lausui: "hyvästi sitten, nuori mies, en sinulle mitään mahda, Herra olkoon sinulle armollinen". Sen sanottuaan hän kumarsi ja poistui. Seurasin häntä etehiseen ja autoin päällystakkia päälle, mutta ei hän sanaakaan virkkanut. Kun palasin sisään, menossa kamariini, istuivat vanhempani ruokasalissa, äiti kyyryssä itkien ja isä synkkänä ja myökkänä. Silloinpa sykehtyi sydämeni, ja kamariini päästyäni heittäydyin sängylle kuumeen vallassa ja tunsin itseni viheliäiseksi ja onnettomaksi. Mutta katumusta en tuntenut... Hetken kuluttua ovi aukenee ja äiti astuu sisään. Kohoun istualle vuoteella, ja äiti tulee pöydän luo, akkunan eteen. "Harry", hän sanoo juhlallisesti, "kuinka saatoit tehdä tämän vanhemmillesi, vanhalle isällesi, joka on sinut elättänyt ja vaatettanut ja toivonut, että sinusta tulisi hyvä kansalainen, ja minulle, joka olen sinua silmäteränäni rakastanut. Kuinka saatoit sen tehdä? Koko tulevaisuutesi olet ehkä turmellut tämän uhkarohkean ja ajattemattoman tekosi kautta". – "Miksi tulevaisuuteni olisin turmellut?" sanoin minä. "Voiko sitten elämässä tehdä paremmin kuin palvella totuutta? Ja sitä kai edelleenkin voinen tehdä, koska en nytkään sitä pettänyt". – "Lapsi, lapsi" sanoi äitini, "puhut totuuden palveluksesta sinä, joka sitä olet pilkannut. Mitä totuutta sinä sitten palvelet? Mitä parempaa sinulla on asettaa vanhan sijaan?" – "Eikö totuus itsessään ole kylliksi?" kysyin. "Sinunkin sanoistasi, äiti, näkyy, kuinka teillä kristityillä käsitteet on sekaisin." – "Meillä kristityillä!" äiti huudahti, "etkö sinä olekkaan kristitty? Harry, Harry, sinä olet itsepäinen ja ynseä, mutta sillä neuvoin et pitkälle pääse maailmassa". – Siihen minä hermostuneesti vastasin: "aina sinä puhut maailmassa ylenemisestä! mitä minä siitä välitän? Ei suinkaan se ole elämän tarkoitus. Kyllä itse tulen toimeen ja kuljen omaa tietäni". – "Vielä sinä kadut tätä puhetta, Harry", valitti äiti itkemäisillään. "Enkä tee, sitä en tee", sanoin minä ja korotin ääneni, sillä minua kiusotti hänen nyhkytyksensä, "omatuntoni hyväksyy tekoni ja muuta tuomaria en tunnusta. Älä enää puhu minulle, äiti, näitä asioita. Sinä kiusaat minua". – "Eikö kova sydämesi tunne laisinkaan sääliä omaisiasi kohtaan?" – "Ei", huudahdin minä ja ryntäsin ylös, "en alistu muulle kuin totuudelle". Näin sanoen työntäysin huoneesta ja kuulin takanani äitini nyhkytykset. Mutta tiedätkö, Eero, en ollut onnellinen enkä tyyni. Läksin ulos kaupungille harhailemaan, kuljin kadun toisensa perästä, mutta en löytänyt rauhaa sielulleni. Ääni rinnassani kuiskasi, että minun piti kiiruhtaa takaisin kotiin, sulkea äiti syliini, suudella häntä ja ehkä itkeä hänen kanssansa, mutta samalla järki ja oikeudentunto näyttivät minulle aivan toisen kuvan siitä, kuinka minun pitäisi toimia.

Eero ei Harryn puhussa malttanut istua, vaan alkoi kävellä edes takaisin lattialla. Hänen tunteensa olivat kuohuksissa ja erilaiset ajatukset risteilivät hänen päässään. "Tämä on väärin, väärin!" hänen sydämensä huusi. "Nuorillakin on oikeutensa. Ei nuortenkaan tunteita saa loukata. Oh, kuinka maailma on ahdas!" Ja sitten keskellä kapinaa tuli aivan kuin rauhan henkäys toisesta maailmasta

ja sanoi hänen ahdistetulle sielulleen: "ei sinun tarvitse alistua. Ei kenenkään ole pakko alistua. Ihminen tekee väärinkin, jos hän alistuu itsekkään ylivallan alle." Ja tämä vapauttava ajatus täytti hänen mielensä odottamattomalla riemulla ja heitti hänen sieluunsa kirkkaan valon.

Kun Harry sanoi viimeiset sanansa, Eero äkkiä seisahtui ja kysyi:

– No mikä?

Harry vastasi:

– Koulusta karkotettuna en voisi jäädä kotiin asumaan. Isälleni en soisi olevani taakaksi. Siis ei muuta neuvoksi, kuin hyvästi vanhemmille ja siskoille ja ulos maailmaan!.. Ja sentähden tulin luoksesi neuvottelemaan.

Heidän ajatuksensa olivat sattuneet yhteen.

– Tämä on kumma, tämä on kumma! sanoi Eero puoleksi itsekseen.

– Mitä sanot?

– Harry, Harry, kuinka kaikki tämä on kummallista.

– Miksi niin? Mitä tarkoitat? Eero joutui yht'äkkiä haltioihinsa.

– Rakastatko sinä minua, Harry? hän kysyi.

– Rakastan, vastasi toinen kummeksuen, – tiedäthän sen, Eero. Miksi niin kysyt?

– Sano minulle, miksi rakastat?

– Miksi? En tiedä. Ehkä sentähden, että sinä rakastat totuutta ylinnä kaikkea.

– Sentähden, niin... Onko totuus sinulle kalliimpi kuin koko maailma?

– Niin luulen, sanoi Harry vähän epävarmasti.

– Oi Harry, minun muistui äkkiä mieleeni eräs Rydbergin lause "Prometeuksessa": "och böj dig aldrig för en självisk makt!" Eikö se niin ole, Harry? Koko elämä asettaa meidät koetukselle

– ketä enemmän rakastamme, totuutta vaiko omaa itseämme ja ulkonaista rauhaamme? Tuossa on edessämme ihanne! Se on kuin aamun koi kaukana taivaan rannalla – sitä kohti kiiruhtakaamme, Harry, sitä valoa kohti, kohti sitä luvattua maata, jossa ihmiset elävät rakkaudesta totuuteen!

– Eero!

– Sinä ehket käsität minua, mutta minun henkeni riemuitsee. Sen kahleet vaipuvat maahan, vapaana kuin taivaan lintu se kohoaa yläilmojen valkeuteen – minä taas ihanteen näen! Ei pelkoa enää, ei epäilyä, ei murhetta. Nyt on tie edessämme selvä. Nyt kohti elämää, nyt kohti kuolemaa! Kuolemaa ei ole, totuus on ikuinen. Kuolema on elämä... Kuinka rakastan koko maailmaa nyt, kun olen vapaa ja uskallan elää. Minun henkeni vuotaa ulos avaruuteen ja mahtavana virtana se riistää kaikkien sydämet mukanaan... Kohta, kohta, Harry, sinäkin sen ymmärrät... Nyt, missä ovat Aarno ja Tuomo, että liittomme olisi täydellinen!..

– Sinä olet haltioissasi, Eero?

– Ah, älä pelkää, Harry, kyllä minä olen itseni, vaikka tulin niin iloiseksi, kun näin, mitä meidän tekemän pitää. Hän pyyhkäsi kädellään otsaansa ja lisäsi tyynemmin:

– Sinä tulit siis luokseni neuvoa kysymään. Niin, mitä sinä muuta voit tehdä kuin edetä sillä samalla tiellä, jolle jo olet astunut, ja lähteä kodistasi? Ja enkö ole minäkin samassa asemassa kuin sinä? Olenhan monta monituista kertaa väitellyt enoni kanssa samanlaisista asioista ja onhan meillä ollut puhe siitä, että minä tämän kotoni jättäisin ja lähtisin maailmaan... ja nyt minä sen teenkin.

– Sinäkö? Sinäkin? Minä sitä vähän aavistin, että saisin sinusta toverin!

– Niin juuri, tunnen minäkin nyt olevani ihminen, joka itse saan, jonka itse täytyy päästä oman elämäni herraksi ja ohjaajaksi. Ei sitä niin kallista lahjaa voi antaa muiden raadeltavaksi. Nyt lähtekäämme pois itse elääksemme ja työskenneläksemme... Mennään Aarnoa ja Tuomoa hakemaan, heidänkin pitää olla mukana.

– Mennään!

Mutta miksi Eero äkkiä kavahti? ja sanoi:

– Kuule, Harry!

– Mitä?

– Sinä olit liian kova äidillesi... Suuttuminen ei ole oikea...

Harry loi katseensa maahan.

– Sinun pitää pyytää häneltä anteeksi, lisäsi vanhempi ystävä hiljaa.

Harry katsoi Eeroon. – Poikkeanko kotona? hän kysyi.

– Tee se. Tule sitten Aarnon luokse. Minä käyn ensin Tuomoa hakemassa, Aarnon luona kokoonnutaan.

Eero saattoi Harryä etehiseen; juuri kun tämä oli poistumaisillaan, ja ystävät kattelivat, hän kysyi Harryltä:

– Oletko onnellinen?

– Olen, kuului melkein luonnottoman kiihkoisa vastaus.

III

Vähän myöhemmin samana iltana Eero ja Tuomo tulivat Aarnon luokse, ja Eero kertoi ystävilleen Harryn jutun, josta he suuresti hämmästyivät, sekä kysyi heidän mielipidettänsä siitä. "Paha paikka, paha paikka", sanoi Tuomo vältellen ja nousi sauhuavaa lamppua korjaamaan. "Mitä nyt on tehtävä?" kysyi Aarno, tutkien Eeron ilmettä. Siinä he istuivat kolmisin Aarnon tuiki pienessä vuokratussa ylioppilashötkkelissä, Aarno ja Tuomo asiaa harkiten, Eero valmiina ilmottamaan heille päätöksensä; ja heidän välillään syntyi seuraava keskustelu:

Tuomo. Pitäneeköhän pojan muuttaa kotoa?

Aarno. Kuinka sitten? Johan sinä kuulit, että Harry itse katsoo välttämättömäksi tehdä niin.

Tuomo. Ja koulusta pois viimeiseltä luokalta!

Aarno. No, ei sitä koulussakaan paljon viisastu... Minä tässä ajattelen, että voihan Harry muuttaa tänne minun luokseni toistaiseksi. Eihän tämä minun rustinkini kovin tilava ja suurenmoinen ole, mutta kyllähän luulen Harryn tähän tyytyvän, vai mitä sinä tuumaat, Eero?

Eero. Niin, pojat, minulla se tuuma onkin jo valmiina. Ettekö huomaa, että me nyt – me kaikki – voisimme tehdä jotakin semmoista, jota me monasti olemme uneksineet ja josta monasti olemme haaveilleet?

Tuomo. Et suinkaan sinä tarkota...?

Aarno. Sitä meidän yhteistä kotiamme?

Eero. Sitä niin. Nyt on aika tullut. Kohtalo itse viittaa meille tien. Nyt pankkaamme vanha tuumamme toimeen. Miksi Harry yksin tekisi sen, jota kaikki olemme hyväksi ajatelleet? Ettekö muista, kuinka aina olemme sitä ihanteena pitäneet, että meillä olisi oma mökki maalla – järven rannalla, kuusten suojassa, pikku perunamaa ja pikku puutarha, joita viljelisimme, ja venonen, joka iltasin auringon laskiessa keijuttaisi meidät järven aalloilla? Ja kun sitten välistä kaupungissa ostoksilla käytäisiin, olisimme kuin maa-ukot ainakin, ihmettelisimme komeutta, häpeäisimme yllisyyttä ja nauraisimme keikarein turhamaisuutta... Kyllähän tunnette tuon maalaistunnelman?.. Ja kun meillä oma koti olisi, voisimme käskä tupaan kenen tahansa, tarjota ruokaa ja yösijaa köyhälle vaeltajalle, auttaa kaikkia, jotka apua tarvitsevat, ja luoda koko ympäristöömmä iloa ja onnea... Ettekö muista näitä unelmiamme?.. Muistatte hyvinkin, ja tästä näin suloisesta tulevaisuudesta emme saa puhuakkaan, sillä se miltei viettää itsekkyyteen... Mutta muistakaamme sen samaisen elämän sisällistä puolta. Me neljä, joiden sieluja polttavat tämän yhteiskunnan kauheat vääryydet ja jotka emme tahdo emmekä saata niihin vääryyksiin osaa ottaa, me jätämme ne kaikki, me luovumme tästä herraselämästä ja astumme sen kansan pariin, joka meidät povellansa kantaa... Minä olen jo yliopistolukuni hylännyt, te ette myöskään tunne niihin vetoa, Harry ei niistä mitään tiedä – miksikä tänne jäisimme itsellemme ja muille vaivaksi ja kiusaksi? Virkamiehiä meistä ei tule, laiskureita ei liioin – mitä muuta kuin rupeamme todellakin työtä tekemään ihanteemme puolesta! Ei täällä muuta välittävänäkään ole, ja tarvitsee tämäkin kansa niitä, jotka sille totuuden sanovat. Opetamme, puhumme, kirjoitamme – meidän kotimme ja yhdyselämämmä on luova valoa koko Suomen kansaan. Sitä vartenhan elämme, että totuutta etsisimme ja opettaisimme muitakin ihmisiä elämään totuuden elämää!.. Ja kuinka paljon meillä on muille opettamista jo tämän ainoan askelen jälkeen! Minä tunnen rinnassani niin suuria ja rikkaita tunteita, että oikein tahtoisin syleillä koko maailmaa ja huutaa sille, kuinka onnellinen ihminen on, kun hän totuuden puolesta elää... Eikö niin, Aarno ja Tuomo?

Aarno. Kauniisti sinä, Eero, puhut; ja minun vastaukseni on jo kauvan ollut valmiina, kauvan olen jo kutsuntaasi ikäänkuin odottanut. Minä seuran sinua. Eihän tässä minun nykyisessä olossani ole mitään viehättävää; jos sinä kotisi ja omaisesi jätät, enkö minä jättäisi näitä paperisia seiniä? Maalla olen syntynyt, maalla elänyt, ennenkin maata kuokkinut. Maalle halajan, sinne yhä ikävöin, ja teidän parissanne tulisin vaikka minne... Mitä sinä sanot, Tuomo?

Tuomo. Mitäpä minä sanoisin? Onhan minulla sama ihanne kuin teillä, totuuden puolesta minäkin tahdon elää. Mutta sanoppa, Eero, kuinka olet ajatellut, että tämä toimeen pantaisiin, kuinka ja koska? Eihän meillä vielä mökkiä ole...

Aarno. Totta on, ei meillä mitään ole...

Eero. Ei ole, mutta on hankittava.

Tuomo. Millä? Ei meillä rahojakaan ole.

Eero. Rahatkin on hankittava.

Aarno. Ei niistä hätää, saanhan minä vähän perintöä piakkoin ulos.

Tuomo. Totta, totta, sitä odotamme.

Eero. Emmehän me voi mitään odottaa, tällä hetkellähän Harryn on muuttaminen. Älkäämme asiaa siltä kannalta ajatelkokaan! Ei meidän elämämme saa olla rahoista riippuvainen. Mitä siitä, vaikkei meillä penniäkään olisi – muutamme nyt heti jonnekkin maalle, menemme johonkuhun taloon asumaan, kyllähän ne halvalla meille ruuan antaa ja vuoteen, opetamme paikkakunnan lapsia lukemaan, kirjottamaan ja laskemaan, tottahan sillä leivän ansaitsemme, ja sitäpaitsi, pojat, teemmehän muullakin tavalla työtä, luemme ja kirjoitamme. Minä tunnen päältäni, että tulen kirjottamaan jotakin, ja sitten aion tutkia uutta testamenttia oikein juurta jaksain.

Aarno. Niin, miksei tuo kävisi päinsä? Voimmehan olla apuna talon askareissakin, ottaa kesällä ulkotöihin osaa ja talvisin kirvestä käyttä ja veistä viuhkauttaa.

Tuomo. Niin niin, ehkäpä tuota toimeenkin tultaisiin. Mutta kuulkaa, pojat, olisinko minä pelkuri, jollen sittenkään seuraisi?

Hetken äänettömyyttä.

Eero. Miksi et seuraisi?

Aarno. Etkö seuraisi kanssamme? Mikä sinun nyt on, Tuomo?

Tuomo. Ajattelen äitiäni. Hän ei semmoista tekoa käsittäisi... Te tiedätte, hän makaa sairaana, ja kukatiesi hän surusta kuolisi.

Aarno katsoi kysyvästi Eeroon.

– Onko äitisi sairas? En sitä tiennyt, sanoi tämä ja vaipui ajatuksiin.

Tuomo. Eikö mielestänne olisi kovaa näin ollen katkeroittaa äidin mieltä?

Aarno. Kovaa olisi... Mitäpä nyt on tekeminen?

Eero (toipuen ajatuksistaan). Vai on äitisi sairas, ja sinun mielestäsi olisi sydämetöntä hänet jättää... Mutta voi asiaa katsoa aivan toiseltakin kannalta ja kysyä: saako ihminen olla mistään riippuvainen, kun hänen pitää tekemän se mikä on oikein? Onko se sinun syysi, että äitisi on sairas juuri tällä hetkellä? Pitääkö sinun ihmisen takia luopua totuuden palveluksesta? Minun enoni ja tätini eivät ole sairaita, mutta kyllä varmaan he hämmästyvät, jopa pahastuvatkin, kun heille aikeeni ilmoitan. Mutta voinko minä sitä lukuun ottaa? Vanhempien ja holhoojien oma syyhän se on, että ovat niin kuuroja totuuden äänelle, etteivät sitä kuule, kun se puhuu heidän lastensa suun kautta. Maailma se on paha, se se on kova, sydämetön ja sokea, mutta pitääkö meidän sen alle alistua? Minä en sitä tee, mutta en tahdo sinua mihinkään yllyttää, Tuomo...

Tuomo. Et, et, kyllä sen tiedän... Älkää nyt olko pahoillanne minulle, pojat...

Eero. Kuinka sitä olisimme, Tuomo?.. Mutta tuntuu minusta sittenkin, jos oikein sydämeni ajatuksen teille lausun, että väärin Tuomo tekisi, jos hän äitinsä takia jäisi tulematta. Miksi hän niin tekisi? Rakkaudesta – ja keneen? Äitiinsä. Onhan se hyvä. Mutta miksikä hän taas seuraisi meitä? Rakkaudesta – ja keneen? Totuuteen, ihanteeseen, Jumalaan, s.o. kaikkiin ihmisiin. Eikö edellinen hyvä häivy mitättömäksi tämän rinnalla? Eikö rakkaus kaikkiin ole suurempi kuin rakkaus yhteen? Ja muistakaamme: sillä yhdellä on toisia, jotka häntä rakastavat, mutta suuressa maailmassa on niin monta, niin monta, joita ei kukaan rakasta!.. Vieläkin: sitä yhtä totellen palvelemme sen itsekkyyttä, mutta totuutta totellen emme palvele kenenkään itsekkyyttä, vaan sitä, joka on kaikille hyvä... Ettekö ymmärrä ajatustani?

Aarno. Kyllä, kyllä.

Tuomo (taistellen itsensä kanssa). Ymmärrän, ja oikein puhunetkin...

Annappas kun mietin asiaa.

Eero (hymyillen). Ja Tuomo, rakastathan meitäkin? Tuomo (kyynelsilmin). Niin, niin, sen teen... rakastan teitä... ja rakastan äitiäni.

Eero huomasi Tuomon liikutuksen. – Tuomo, Tuomo, älä luule, että minulla on kova sydän, hän pyysi, nousi ja levitti sylinsä, johon Tuomo heittäytyi. – Olemmehan heikkoja ihmisiä ja tämä elämä on niin raskas... Oi että meitä edes on neljä ystävää! Kuinka muuten jaksaisimmekaan...

Tuomo (irtautuen Eeron sylistä ja pyyhkäisten kyyneliään). Luulenpa melkein, että siitä ystävyystestistä voisimme elääkin.

Viereisestä huoneesta kuului astuntaa ja keskustelua. Joku lähestyi kamarinovea, ja Aarno hyppäsi ovelle vierasta vastaan ottamaan.

Aarno. Ehkä se on Harry, joka tulee. Kauvanpa hän on viipynytkin.

Hän avasi oven ja vaihtoi pari sanaa jonkun kanssa; sitten palasi

Eeron ja Tuomon luo, kirje kädessä.

– Kirje sinulle, Tuomo.

– Kirje! Tuomo otti sen Aarnon kädestä.

– Sisareni käsiala!

Hän aukaisi ja luki.

– Eero, Aarno! hän virkkoi kalveten, – minun täytyy kiiruhtaa kotiin – sisareni kirjottaa, että äiti on äkkiä tullut perin huonoksi.

Eero ja Aarno (hämmästyen). Mitä sanot!

Tuomo (hilliten kovaa liikutustaan). Missä on myssyni ja päällystakkini?

Aarno (huolestuneen näköisenä). Tässä, Tuomo.

Tuomo (yhä liikutustaan hilliten). Kiitos... Hyvästi, pojat.

Aarno. Emmekö lähde saattamaan?

Tuomo. Älkää, älkää, Harryhän tänne tulee.

Aarno. Niin, mutta minä lähdän... Odotathan sinä täällä Harryä, Eero?

Eero. Odotan. Mene sinä vain saattamaan Tuomoa. (Puristaen Tuomon kättä.) Ole rohkea, ystäväni. Yksi on korkein kaikista!.. Näkemiin.

Tuomo poistui, kalpeana vielä, ja Aarno, joka sillä välin oli heittänyt päällystakin ylleen, seurasi häntä; Eero jäi yksin huoneeseen. "Jos hänen äitinsä kuolisi", hän ajatteli. "Ett'ei Tuomo nyt vaan luullut, että minä mihinkään tahdoin häntä kehottaa! Eihän se tarkotukseni ollut, jos kuinkakin mielelläni soisin, että Tuomo totuuden näkisi silmästä silmään... Oi teitä, ystäviäni, jos ette minua ymmärtäisikään?"

Ovi äkkiä reväistiin auki ja Harry ilmestyi kynnykselle lakkipäissä ja takki yllä.

Harry. Hyvää iltaa, pojat!

Eero. Tuossahan vihdoinkin tulet!

Harry. Yksinhän sinä olet täällä, Eero. Missä pojat ovat?

Eero. Läksivät juuri ulos.

Harry. Eivätkö takaisin tulekkaan?

Eero. Aarno kohta tulee. Lähti vain Tuomoa saattamaan. Tuomo sai kutsun kotia, äitinsä on sairas... Etkö heitä takkia päältäsi, Harry?

Harry. No jos heitänkin. Ei olisi aikaa kauvan viipyä...

Eero. Kuinka niin? Onko sinun minne mentävä?

Harry. Kotiin vain... (Reippaasti). Kuulehan, Eero, minua eivät koulusta erotakaan!

Eero (hämmästyen). No?

Harry. Eikä kotoakaan karkoteta.

Eero. No, mitä nyt on tapahtunut?

Harry. Ei muuta kuin että isä kävi koulun johtajan puheilla, ja hän ilmotti, ett'ei minun erostani mitään tule; mutta vaikka olisi tullutkin ero, ei minun kumminkaan olisi tarvinnut kotoa muuttaa, sillä ei isä pois olisi ajanut – sen nyt tiedän. Oli miten oli, pääasia on se, että nyt on kaikki toisin, nyt saan esteettä tulla ylioppilaaksi.

Eero (hiljaa ja masentuneesti). Ja siitä sinä noin iloitset!

Harry. Kuinka muuten? Et arvaa, kuinka isän ja äidin suru painoi mieltäni... Eikö uutinen sinulle ole tervetullut?

Eero. Minulle?... Suo anteeksi, Harry, tämä tuli niin äkkiä, niin äkkiä.

Harry. Etkö iloitse kanssani?

– Iloitse? Hän astui Harryn luo ja laski kätensä hänen olkapäälleen.

– Kuule, Harry, katso minua silmiin.

Harry (vähän hämillään). Mitä tahdot?

Eero. Etkö sinä silloin ollut iloinen, kun kuulit, että minä seuraisin sinua maanpakolaisuuteesi? Niin ainakin sanoit, Harry.

Harry (hämillään). Olinhan... Olin kyllä... Mutta katso...

Eero. Mutta katso, nyt sinä minut jätät.

Harry. Mitä? Vieläkö sinä aiot?

Eero. Ja vieläkö sinä kysyt? Harry, lapsihan sinä olet... En sinua nyt tunnekkaan, entinen reipas Harryni!

Harry katsoi häneen ällistyneenä.

Eero hellitti kätensä ja palasi paikoilleen. – Vai semmoinen se oli, se juttu, hän sanoi huoaten. Seurasi hetken äänettömyys. Eero istui katse maahan painettuna.

Harry. Eero!

Eero ei vastannut.

Harry. Eero! Olenko minä siis mielestäsi menetellyt väärin? (Puoleksi itsekseen.) Sitä vähän pelkäsinkin sinun puoleltasi...

Eero ei vastannut.

Samassa saapui Aarno.

Aarno. Kas, johan Harry on tullutkin.

Eero (nousten ja poistaen äkkiä raskasmielisyytensä). Entäs Tuomo?

Aarno. Tuomoa saatoin kotiin. Oli poika kalpea. Ei paljon puhuttu tiellä.

Harry. Mikä Tuomon oikeastaan oli?

Eero. Johan sanoin: äitinsä on kovin sairas.

Aarno. Entä sinä, Harry? Te näytitte vähän juhlallisilta. Niin, niin, tietäähän sen... Sepä juttu olikin, se sinun ainekirjotuksesi, Harry.

Eero (kuivasti). Kaikki on nyt parhain päin kääntynyt.

Aarno. Mitä sillä tarkoitat?

Eero. Harryn ei tarvitse erota koulusta eikä muuttaa kotoa pois.

Aarno. Etkö siis meihin yhdykkään, Harry?

Harry. Lähdetkö sinäkin, Aarno? Ehkä Tuomokin?

Aarno. Tietysti minä ja luultavasti Tuomokin, vaikka poika vähän epäröi, kun äitinsä on kovin sairas.

Harry. Liittyisinhan minäkin teidän pariinne... Älä luule, Eero, että niin erityisesti iloitsen siitä, ett'ei minun tarvitse kotoa muuttaa; en iloitse – ja kuitenkin samalla olen onnellinen siitä, että kaikki on hyvä isän ja äidin kanssa... Enhän muuta voinut tehdä. Ajatelkaa, kun tulen kotia, on äiti minua vastassa ja ottaa puheilleen; hän on aivan tyyni ja rauhallinen eikä sanallakaan viittaa äskeiseen kahakkaamme; mutta hän kysyy minulta, mitä nyt tahtoisin tehdä, tahdonko lukea privatistina ylioppilaaksi. Minä vähän ällistyn, mutta vastaan hänelle, että olen aikonut muuttaa kotoa pois.

"Rakas Harryni", sanoi äiti tähän, "voitko hetkeksikään uskoa, että me, sinun vanhempasi, ajaisimme sinut kotoa pois? Onhan tämä sinunkin kotisi, poikani. Miksi etsit maailmalta toista tyyssijaa, kun sinulla yksi jo on? Isäsi juuri pyysi minua kysymään sinulta, etkö tahtoisi yksityisesti lukea ylioppilaaksi." – "Missä isä nyt on?" kysyin. – "Hän on lähtenyt koulun johtajan puheille tiedustelemaan asian oikeaa laitaa. Olethan sinä rehellinen, Harry, ja isäsi ja minä, jotka sinua tunnemme, ymmärrämme hyvin, ettet ole mitään pahaa tarkottanut. Ehkä sentään kaikki vielä hyväksi kääntyy"... Mitä minä tähän osasin sanoa? Häpesin vähän, etten ollut oikein luottanut vanhempieni rakkauteen. Samassa tuli isä kotiin hyvin tyytyväisellä ja onnellisella katsannolla. Hän syleili ja suuteli äitiä, suuteli minuakin otsalle, eikä puhunut alussa mitään. Harvoin olen häntä niin lempeänä ja iloisena nähnyt, vaikka hän on sangen tunteellinen mies. Vasta kun äiti riemastuen kysyi, kuinka asian laita oli, sai hän sanotuksi: "Kaikki on hyvin. Johtaja sanoi, että opettajakunta tarkemmin harkittuaan ja Harryn kirjoituksen luettuaan ei suinkaan katso tarpeelliseksi erottaa Harryä koulusta, vaikka tulee antamaan varoituksen... Kirjoituksessasi ei kuulu olevan muuta kuin yksi lause – alkulause – loukkaavaa laatua; muu on kirjoitettu sillä lailla, että sen huomaa vilpittömäksi mielipiteeksesi, jos kohta poikkeaa tavallisesta uskosta, jopa kristinuskosta vastustaakin"... Johtaja näkyi muuten isän mielestä olevan sangen herttainen ja valistunut mies, oli kiittänyt minua lahjakkaaksi pojaksi, vaikka ylpeäksi ja kiivaaksi. Mitä pastoriin tulee, ei hän opettajakunnan puolesta ollut käynyt meillä, vaan omilla hoteillaan... No, ihmetteletkö suuresti, Eero, että hieman ilostuin? Isä ja äiti olivat niin ystävälliset ja palvelevaiset. Mitä sinä sanot, Aarno?

Aarno. Minä sanon, että mikä peijakas oli koulun johtajaan ja koko opettajakuntaan mennyt, koska se noin oli mielensä muuttanut. Eivätkö ne jo olleet päättäneet erottaa sinua koulusta?

Harry. Niinhän se opettaja sanoi... jos lie valehdellut, pelottaakseen minua.

Aarno. Turhaa hälinää sitten kaikki.

Hän istuutui, ja taas olivat pojat vaiti.

Harry. Sinä et sano mitään, Eero... Kuinka minun olisi pitänyt menetellä?

Eero. Olet siis luvannut vanhemillesi olla tästälähtien rähisemättä ja kiltisti lukea ylioppilaaksi?

Harry. Ei meillä ollut semmoisesta puhettakaan... Tietysti ylioppilaaksi luen... Mutta ettepä te juuri iloisilta näytä, ja minä, joka tällä uutisella riensin luoksenne juoksujalassa!

Eero (äkkiä päästäen tunteensa valloilleen). Oi Harry, kuinka saattaisin iloita, kun olen ystävän kadottanut.

Hän nousi kävelemään; Harry ja Aarno seurasivat häntä katseillaan.

– Minun sydämeni on tällä hetkellä katkera, katkera, hän puhui. – Suokaa anteeksi, etten jaksa hillitä itseäni. En jaksa, en tahdo. Minun täytyy puhua ääneen, mitä sieluni kuiskaa. Harry, Harry, ethän sinä yhtään ole minua käsittänyt! Et yhtään ole katsonut asiaa samalta kannalta kuin minä. Koko huolesi keskittyi siihen, että ylioppilaaksi pääsisit. Kun tulit luokseni neuvottelemaan, mikset heti sitä sanonut? (Harry teki liikkeen ikäänkuin vastataksaan, mutta Eero ei sitä huomannut.) Minä luulin, että sinulla oli aivan toista mielessä. Kuuluthan Resurgetin liittoon ja olethan luvannut etsiä ja palvella totuutta... Onko minun pakko jättää kotini? Ei suinkaan, mutta miksikä sen aion tehdä? Sentähden että se on ehdottomasti oikeinta, mitä nyt voin tehdä. Koituuhan siitä vaikeuksia kaikenlaatuisia, kärsimyksiä ehkä paljonkin, mutta sopiiko niitä lukuun ottaa?... Teko on oikea, siinä kaikki, mutta sitä sinä, Harry, et ole yhtään ymmärtänyt. (Tyynemmin). Enhän tällä tahdo sanoa, että sinun välttämättä olisi pitänyt jättää kotisi, jos kohta olinkin luullut, että me neljä vetäisimme yhtä köyttä; näyttääpä siltä, että meillä voikin olla sangen erilaiset käsitykset velvollisuudesta: Tuomo epäröi, sinä kerrassaan kieltäydyt – mutta se minua surettaa, ettet sinä, Harry, osannut katsoa hankettamme oikeuden ja velvollisuuden kannalta, ettet nähnyt totuutta eikä ihannetta, vaan niin pintapuolisesti koko asian olet käsittänyt, että vielä saatoit iloita, siitä vapauduttuasi.

Harry (hilliten tunnettaan). Johan sanoin, etten siitä iloitse.

Eero (itseksensä). Harry, Harry...

Harry. Mitä taas siihen tulee, etten heti sinulle sydäntäni paljastanut, niin enhän sen halua itsekään tiennyt. Vasta luotasi palattuani hoksasin, kuinka vaikeata olisi jättää vanhempani ja keskeyttää lukuni, juuri kun ne olivat päättymäisillään.

Eero (masentuneena itsekseen). Niin, niin, minkä sille saattaa?

Tämän sanottuaan hän kävi istumaan ja miettimään, pää rinnalle kallistuneena.

Aarno. Rauhoitu, Eero, turha on noin katkeroittua. (Eero nosti katseensa Aarnoon). Eihän Harry ole mitenkään väärin menetellyt... Epäröihän Tuomokin samanlaisesta syystä ja hän on kuitenkin paljon kauvemmin ollut ystävänäsi. Vasta äskenhän Harry on seuraamme liittynyt ja lienemmekö edes puhuneet hänelle sanaakaan maalla-asumistuumistamme. Aivan luonnollista, ettei hän ole sinua käsittänyt...

Harry. Kyllä minä olen Eeroa käsittänyt, olen minä siksi paljon teidän kanssanne seurustellut. (Eero käänsi katseensa häneen; Harry jatkoi jotenkin tyyliä): Mutta sitä en pidä oikeana, että Eero minua noin tuomitsee... Sitäpaitsi en tosiaankaan näe mitään väärää siinä, että lukuni lopetan ja ylioppilaaksi tulen... Olettehan tekin ylioppilaita... En suinkaan silti lakkaa totuutta palvelemasta tai oikeammin etsimästä?

Aarno. Et suinkaan.

Eero (päättään pudistaen). Ei... ei... (Miettien). Kumma, kun eivät ihmiset pohjaltaan ole samallaisia...

Aarno. Mikseivät ole? Ainakin me neljä olemme siinä määrin toistemme kaltaisia, että koska meidän kesken erimielisyys onkaan vallinnut?

Eero (väsyneesti; katse maahan vaipuneena). Niin, niin.

Aarno. Totta puhuen, tämä tämänhetkinenkin näennäinen erimielisyys on minusta vallan vaaratonta laatua; sillä ymmärtääkseni ei Tuomo eikä Harry ole itse asiasta toista mieltä kuin sinäkään, eivät he vastusta sinun tuumaasi, ainoastaan sen toteuttamista juuri nyt – eikö niin, Harry?..

Harry (Eeroon katsoen). Tietysti niin.

Aarno (jatkaen)... joten siis minusta tuntuu, että koko tämä riidan aihe poistuisi sillä keinoin, että lykkäisimme tuuman toimeenpanemisen toistaiseksi, esim. siksi kun Harry on ylioppilaslakin voittanut; silloin kai Tuomollekin sopisi... Ja miksi nyt heidät jättäisimme tänne yksin? Ovathan he ystäviämme ja uskollisia aatetovereitamme – ainoat mitkä meillä onkin.

Eero (yhä mietteissään). Niin, niin.

Harry (heltyen). Niinpä niin. Jos nyt lähdette heti ja jätätte minut tänne yksin, niin ikäväksi tulee koko tämä lukuvuosi. Kenen luona enää käynkään, kehen kanssa järkeviä juttelen, keltä oppia otan? (Puoleksi innostuen). Jospa vielä tämän talven odottaisitte! Sitten minäkin olen paljon vapaampi, kun koulusta olen päässyt ja vapauden merkki on lakissani. Silloinhan teemmekin mitä tahdomme.

Eero (katsoen ylös; hymyillen). Todellako sinun tulisi meitä ikävä?

Harry. Etkö sitä usko?

Eero (käyden taas totiseksi). Uskon (katse jälleen maahan).

Aarno. Mitä sinä nyt siitä ehdotuksesta sanot, Eero?

Eero. En tiedä.

Aarno. Tiedätkö, kun minustakin rupeaa näyttämään viisaalta, ettemme nyt heti sitä askelta ota. Päätös kyllä on äkkiä tehty, mutta ainahan on niitä valmistuksia... Pitäähän meidän vähän tarkemmin miettiä, mihin ryhdymme ja mitä oikeastaan toimeen panemme – eihän sitä noin vain uutta kotia perusteta... Eikö liene viisainta, että kotvasen aikaa täällä kaupungissa vielä elää hyrrytämme?.. Maalle muuttokin on sitä mukavampi kesäiseen aikaan...

Harry. Aivan niin minustakin.

Eero (sisäisesti taistellen). Että kesäänkö?

Aarno. Niin, eihän siihen ole kuin muutama kuukausi.

Eero (nostaen päätään ja hymyillen surunvoittoisesti). Pojat, te ikäänkuin saatatte koko asian toiseksi kuin mitä minä olen tarkottanut – enkä kumminkaan tällä hetkellä osaa teitä vastustaa, sillä

te olette koskettaneet sydämeni kieliä ja minä teitä rakastan. En liioin löydä järkiperusteita, millä kumoisin teidän väitteenne. Vähäinen odotus ja sen aikuinen tarkka harkinta! – tuntuuhan semmoinen ehdotus varsin hyväksyttävältä, mutta miksi yhtäkaikki minun on niin raskas olla, aivan kuin sumu peittäisi näköni ja ilma olisi usvaa täynnä?.. Epäröimään te saatatte minua, enkä nyt tiedä, minne äskeinen rauhani katosi. Oh, mikä tunteitten heittelemä houkka ihminen onkaan... Mutta sanokaa minulle, onko teidän rakkautenne niin palava ja niin voimakas, että voin siitä elää, jos nyt aikeestani luopuisin?

Aarno. Mitä tarkoitat?.. Rakastammehan sinua...

Eero. Niin, niin, ette te nyt sitäkään ymmärrä. (Nousten). Nyt minä lähden aatokseni kanssa taistelemaan, täytyy miettiäkseni yksinäisyydessä ja yön hiljaisuudessa, ja huomenna sitten te tulkaa päätöstäni tiedustelemaan.

Aarno. Joko lähdet?

Eero. Lähden, ja tulkaa huomenna päivällisen jälkeen luokseni.

Eero jätti hyvästit ja poistui. Aarno ja Harry jäivät vähäksi aikaa katsomaan toinen toistaan silmiin, hieman oudoksuen ja nolestuneina, sitten Harry arveli, että "taidan minäkin nyt lähteä kotiin" ja kävi palttoonsa käsiksi.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.